

S T a D I a

HELSINGIN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalipedagoginen osaaminen lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajan työssä

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
2.11.2007

Sanna Merta
Niina Nurminen

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät			
Merta Sanna ja Nurminen Niina			
Työn nimi			
Sosiaalipedagoginen osaaminen lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajan työssä			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	Syky 2007	50 + 3 liitettä	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Opinnäytetyömme on osa Helsingin kaupungin Sosiaaliviraston Tehtävärakenteen ja työmallien kehittäminen sosiaalialan työssä (Tehty) -hanketta. Hankkeen tavoitteena oli selvittää eri ammattiryhmien tehtäväkuvia sekä eri toimijoiden välistä työnjakoa sosiaalialalla. Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, mitkä sosiaalipedagogiikan osa-alueet painottuvat Helsingissä työskentelevien lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajien työssä. Selvitämme myös sosiaaliohjaajan tasoisen koulutuksen antamia valmiuksia työlle.</p> <p>Työmme on kvalitatiivinen. Aineiston keräsimme haastattelemalla viittä asumisohjaajaa. Menetelmänä käytimme teemahaastattelua. Haastattelut analysoimme sisällönanalyysimenetelmää käyttäen.</p> <p>Tulokset osoittivat vuorovaikutuksen ja luottamussuhteen rakentumisen olevan asiakaslähtöisen työn onnistumisen kannalta oleellisia tekijöitä. Tärkeimpinä työmenetelminä identiteetin vahvistamisessa, syrjäytymisen ehkäisemisessä ja itsenäistymisen tukemisessa nähtiin asiakkaan ohjaus, neuvonta ja motivointi. Lähiverkostoa pidettiin tärkeänä yhteistyökumppanina ja yhteistyötä tulisi myös tulevaisuudessa lisätä. Sosiaaliohjaajan tasoista koulutusta pidettiin soveltuvana asumisohjaajan työhön. Tuloksissa painottui kuitenkin lisä- ja täydennyskoulutuksen tärkeys. Aikaisempaa työkokemusta sekä työelämäharjoitteluja pidettiin välttämättöminä työn vaatavuuden takia.</p> <p>Asumisohjaajien työssä on nähtävissä monia sosiaalipedagogiikan osa-alueita, joiden kautta nuorta tuetaan itsenäistymisessä sekä yhteiskuntaan integroitumisessa. Sosiaaliohjaajan tasoisen koulutuksen on antanut hyvät perusvalmiudet työntekijöille. Tietoja, taitoja ja menetelmiä tulisi kuitenkin päivittää ja kehittää jatkuvasti, jotta pystytään paremmin vastaamaan jatkuvasti kehittyvän yhteiskunnan tuomiin uusiin haasteisiin. Työn kehittämisen kannalta nähtiin oleelliseksi jatkossa selvittää jälkihuollosta poistuneiden nuorten elämäntilannetta ja heidän mielipidettään jälkihuollon hyödyllisyydestä.</p>			
Avainsanat			
sosiaalipedagogiikka, jälkihuolto, asumisohjaaja, sosiaalialan koulutus			

Degree Programme in Social Services		Degree Bachelor of Social Services	
Author/Authors Merta Sanna and Nurminen Niina			
Title Social Pedagogical Expertise in Housing Counselors' Work			
Type of Work Final Project	Date Autumn 2007	Pages 50 + 3 appendices	
<p>ABSTRACT</p> <p>Our study was part of the project Tehty, which was a development project of the Social Services Department of Helsinki. The aim of the project was to clarify the work tasks of different occupational groups and distribution of work within social services. The objective of our study was to examine which parts of social pedagogy were emphasized in the work of housing counselors in child welfare after-care services. We also studied the skills social counselors got from their education.</p> <p>The study was qualitative. The information was obtained through theme interviews with five counselors. We analyzed the interviews by using content analysis.</p> <p>Results showed that interaction and trust between employees and customers were among the most critical factors in successful customer service. Customer guidance, counseling and motivation were defined as the most critical methods in supporting customers' identity building, prevention of social exclusion, and independency development. Customers' relatives and friends were seen as important collaborators and this collaboration should be increased in the future. A degree in social services was seen appropriate for working in housing services. However, the study demonstrated a need for additional education. To be able to meet the requirements of the work, previous work experience and work placements were also considered necessary.</p> <p>The work of a housing counselor contains many aspects of social pedagogical work through which the employee can help customers to gain independency and integration to society. The degree of a Bachelor of Social Service gives good basic skills to an employee. Employees should still constantly develop and update their knowledge, skills and methods to be able to meet challenges and problems created by developing society. From the perspective of the service development it is recommended to collect feedback and information on the current situation of the young people that have earlier participated in after-care services.</p>			
Keywords social pedagogue, after-care, housing counselor, education of social services			

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajien työn sisältöä, etsimällä sieltä sosiaalipedagogisia osa-alueita. Sosiaalipedagogiikalla tarkoitetaan yleisesti sosiaalisten ongelmien ja syrjäytymisen ehkäisyä ja lievittämistä (Hämäläinen 1999: 17). Tämän lisäksi selvitämme sosiaaliohjaajan tasoisen koulutuksen antamia työvalmiuksia. Sosiaaliohjaajan tehtäviin kelpoisuusvaatimuksena on sosiaalialalle suuntaava sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005/272 6§). Opinnäytetyömme on osa Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Tehtävärakenteen ja työmallien kehittäminen sosiaalialan työssä -hanketta. Hanke toimii nimellä Tehty. Osallistumme työllämme hankkeen yleiseen tavoitteeseen selkeyttää sosiaalialan eri ammattiryhmien työnkuvia ja rakenteita, sekä lisätä asiakastyön vaikuttavuutta. (Liukonen - Lukman 2007: 7.)

Tutkimuskysymyksemme ovat: Mitkä sosiaalipedagogiikan osa-alueet painottuvat lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajan työssä? Mitä valmiuksia sosiaaliohjaajan tasoisen koulutuksen antaa asumisohjaajan työlle?

Työmme perustuu pääasiallisesti asumisohjaajien kokemuksiin ja työn kuvauksiin. Haastattelemme viittä asumisohjaajaa teemahaastattelulla. Kaikki haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Kerätyn aineiston analysoimme sisällönanalyysimenetelmää käyttäen.

Työssämme käytämme teoriana sosiaalipedagogiikkaa, joka on myös Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian sosiaalialan koulutuksen viitekehys (Sosiaalialan koulutusohjelma 2007.) Sosiaalipedagogisesta viitekehuksesta nostamme esille dialogisuuden, subjektiivisuuden ja identiteetin vahvistamisen sekä yhteiskuntaan integroimisen. Jälkihuollossa tuetaan nuoren itsenäistymistä. Monilla jälkihuollossa olevilla nuorilla on vaikeuksia tunnistaa omat vahvuutensa ja voimavaransa sekä toimia alati muuttuvassa yhteiskunnassa. Näiden sosiaalipedagogiikan osa-alueiden avulla tarkastelemme, miten asumisohjaajat työssään vastaavat näihin ongelmiin. Tämän lisäksi olemme koonneet tietoa sosiaalialan historiasta ja koulutuksen kehityssuunnista, joka toimii taustatietona koulutukseen liittyvälle tutkimuskysymyksellemme.

2 TEHTY-HANKE

Opinnäytetyömme on osa Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Tehtävärakenteet ja työmallien kehittäminen sosiaalialan työssä -hanketta. Hankkeen työnimi on Tehty. Hanke toimi vuosina 2005-2007 Helsingin kaupungin ja Etelä-Suomen läänihallituksen myöntämän hankerahan avulla. Toiminta keskittyi aikuisten palvelujen sosiaaliasemien sekä lapsiperheiden palvelujen perhekeskuksien sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien, kotipalvelutyöntekijöiden ja etuuskäsittelijöiden työhön. (Liukonen - Lukman 2007: 7.)

Hanke perustettiin vuonna 2005 selventämään ja kuvaamaan sosiaalialalla toimivien eri ammattiryhmien tehtävänkuvia sekä eriyttämään työntekijöiden työtehtäviä. Tehty-hankkeen tavoitteet olivat sosiaalialan työn toiminnan ja rakenteiden kuvaaminen, käsitteiden ja työtehtävien määrittely, toimintamallien kehittäminen ja niiden käyttöönotto sekä työn sisällöllinen kehittäminen. Sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden välinen työnjako nousi tärkeäksi kysymykseksi tehtävärakenteiden tarkastelussa. (Liukonen - Lukman 2007: 3, 7.)

Hankkeen yhteydessä kehitettiin myös Helsingin kaupungin Sosiaaliviraston palvelukonaisuuksien toimivuutta ja moniammatillista yhteistyötä, jotta ammattilaisten tekemän työn vaikuttavuus olisi mahdollisimman suuri. Tavoitteina oli, että asiakkaat ohjautuvat oikeiden palveluiden pariin ja ammattilaisten työtehtävät vastaavat heidän osaamistaan. Hanke myös kehitti kentän ja kehittämistyön välistä vuoropuhelua, esimerkiksi käymällä keskustelua toimipisteissä ja valtakunnallisissa tilaisuuksissa. (Liukonen - Lukman 2007: 3, 7.)

Hanke määritteli sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien, kotipalvelutyöntekijöiden sekä etuuskäsittelijöiden työnkuvat ja -sisällöt sosiaaliasemilla ja perhekeskuksissa. Uusien tehtävärakenteiden ja toimintamallien mukaisesti sosiaaliohjaajien on tehtävä koulutuksen mukaista työtä, kun taas sosiaalityöntekijöiden on suuntauduttava kokonaisuuksien hallintaan. Uudistusten arviointi ja kehittäminen jatkuu Tehty2-hankkeessa vuosina 2007-2009. Työnjakojen ja tehtävärakenteiden kehittämistä jatketaan myös Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa vuoden 2007 jälkeen. (Liukonen - Lukman 2007: 3, 8.)

3 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

Lastensuojelun jälkihuollolla tarkoitetaan tukitoimia, jotka järjestetään lapselle tai nuorelle sijaishuollon tai avohuollon tukitoimien päättymisen jälkeen. Jälkihuolto voidaan järjestää esimerkiksi perhehoidossa, lastensuojelulaitoksessa, tukiasunnossa tai itsenäisesti asuen. (Lastensuojelu ja sijaishuolto 2006.) Jälkihuolto on nuorelle vapaaehtoista ja sen järjestäminen on kunnan tehtävä siihen asti kun nuori täyttää 21 vuotta (Lastensuojelulaki 2007/417 75§).

Lastensuojelun jälkihuolto kuuluu Helsingin kaupungin Sosiaaliviraston lapsiperheiden palveluiden vastuualueeseen. Jälkihuollon erityispalvelut ovat osa itsenäistymistä tukevaa toimintaa, johon sisältyvät lastensuojelun asumispalvelut ja nuorten työhönohjaus. Helsingissä lastensuojelun jälkihuollon erityispalveluita tarjoaa erillinen yksikkö, missä työskentelee asumisohjaajia sekä työkuraattoreita. Helsingissä alueen sosiaalityöntekijä on päävastuussa jälkihuollon toteutumisesta, vaikka nuoren kanssa työskentelevät monet muutkin viranomaiset. (Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto 2007; Tehty-hanke 2006 a; Laaksonen 2004: 20.)

3.1 Jälkihuollon tavoitteet

Jälkihuolto suunnitellaan aina nuoren yksilöllisiin tarpeisiin ja elämäntilanteeseen sopivaksi. Jälkihuolto voidaan jaotella neljään osa-alueeseen, jotka ovat suunnittelu, nuoren tukeminen, lähiverkoston tukeminen ja arviointi. Koko sijaishuollon päämääränä ja tavoitteena on, että nuoresta kasvaa itsenäisesti toimeentuleva yksilö. (Laaksonen 2004: 10, 15, 21.)

Jälkihuollon alkaessa jokaiselle asiakkaalle laaditaan asiakassuunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä mahdollisen erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle (Lastensuojelulaki 2007/417 30§). Suunnitelmaa tehtäessä on tärkeää, että nuori asettaa itselleen tavoitteita ja on työskentelyssä toimijana (Laaksonen 2004: 18). Myös jälkihuollon päättyessä sosiaalityöntekijä laatii nuorelle tämän kanssa yhteistyössä suunnitelman, mistä ilmenee asiakkaan käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet (Lastensuojelulaki 2007/417 76§).

Jälkihuollon tavoitteena on opastaa asiakasta selviytymään arkeen liittyvissä asioissa, kuten kouluttautumisessa, työn hakemisessa sekä taloudellisissa asioissa. Nuoren kanssa myös kartoitetaan käytettävissä olevia palveluita. Nuoren lähiverkoston tuki tulee ottaa työssä huomioon. Nuorta tulisi myös kannustaa harrastus- ja vapaa-ajantoimintaan. Tämä on hyvä keino saada onnistumisen kokemuksia ja rakentaa sosiaalisia suhteita. Eri-laiset harrastukset tuovat myös rytmiä ja mielekkyyttä nuoren elämään. (Laaksonen 2004: 11, 19, 39-40.)

Tärkeää on saada nuori sitoutumaan toimintaan. Nuorella on oikeus saada ohjausta ja tukea asumiseen ja elämiseen, sekä taloudellista tukea jälkihuollon aikana. Nuoren tulee kuitenkin ottaa vastuuta oman tulevaisuutensa suunnittelusta ja toteuttamisesta. Jälkihuollossa on tärkeää vahvistaa nuoren subjektiivista ja identiteettiä, auttamalla tunnistamaan hänen vahvuuksiaan. Tavoite on kannustaa nuorta käyttämään vahvuuksiaan hyödyksi, oppimaan kokemuksistaan sekä vahvistaa nuorta uskomaan, että hän voi itse vaikuttaa elämänsä kulkuaan ja tulevaisuuteensa. Nuoren tulee oppia asettamaan päämääriä ja toimimaan saavuttaakseen ne. Luottamussuhteen rakentuminen työntekijän ja asiakkaan välille on tärkeää, jotta avoin kommunikointi onnistuisi. (Laaksonen 2004: 24, 26-27.)

Uuden lastensuojelulain mukaan, myös jälkihuollon asiakkaana olevan nuoren vanhempia, huoltajia tai henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa nuori on, tulee tukea (Lastensuojelulaki 2007/417 76§). Lähiverkostolla on suuri merkitys nuoren itsenäistymisessä. Verkostolla tarkoitetaan nuorta ja hänen vanhempiaan sekä muita lähiomaisia ja tilanteessa työskenteleviä viranomaisia. Nuoren ja hänen lähiverkoston yhteydenpidon ylläpitäminen on tärkeää koko lastensuojeluasiakkuuden ajan, jotta nuorella olisi viranomaisverkoston lisäksi myös muita läheiskontakteja. Jälkihuollossa yhteydenpidosta lähiverkoston tulee kuitenkin neuvotella nuoren kanssa, mikäli nuori on jo täysi-ikäinen, koska tällöin hänellä on oikeus päättää omista asioistaan. (Heikkilä - Roos 2004: 30-31; Laaksonen 2004: 43-45.)

Lastensuojelun piirissä erilaisten toimenpiteiden määrä on ollut jatkuvasti nousussa. Myös uusia menetelmiä on kehitetty. Tämä viittaa muun muassa siihen, että lasten ja lapsiperheiden pahoinvointi on lisääntynyt. Pahoinvointi lapsissa on alkanut ilmennään esimerkiksi psyykkisinä ongelmina tai mielenterveyshäiriöinä. Läheisneuvonpito on noussut yhdeksi uudeksi menetelmäksi lasten ja nuorten kriisitilanteissa. Läheisneu-

vonpidossa tavoitteena on, että nuoren lähiomaiset osallistuvat nuoren tilanteessa päätöksentekoon sekä kehittävät ja tuovat esille omia ratkaisuvaihtoehtoja, vaikka lopulliset päätökset tekee viranomainen. Muita lastensuojeluun kehitettyjä työvälineitä ovat esimerkiksi erilaiset itseilmaisun ja taideterapian muodot. (Heikkilä - Roos 2004: 30-31.)

3.2 Asumisen järjestäminen jälkihuollossa

Jälkihuollon tärkeä tavoite on nuorten asumisolosuhteiden järjestäminen ja parantaminen. Asiakassuunnitelmaa tehtäessä on mietittävä, mikä asumismuoto parhaiten sopii kyseiselle nuorelle. Osa jälkihuoltoasiakkaista ei kuitenkaan muuta heti 18 vuotta täyttäneen itsenäisesti asumaan, vaan jatkaa asumista esimerkiksi perhekodissa. (Laaksonen 2004: 31-32.)

Mikäli nuorelle järjestetään asunto, tulee tämän jälkeen myös huolehtia siitä, että hän saa asumiseen tarvitsemansa tuen. Nuorelle voidaan tarjota esimerkiksi tukiasumista, mikäli hänellä ei ole vielä tarvittavia taitoja ja valmiuksia selvitä omassa vuokra-asunnossa. Jälkihuollon aikana nuori voidaan asuttaa vuokra-asuntoon, jonka asumisohjaajat ovat järjestäneet hänelle. Tällöin nuorta päästään tukemaan läheltä oman elämisen järjestämisessä ja harjoittelemisessa, sillä aikuinen on aina tarvittaessa saatavilla. Näin harjoitellaan siirtymistä itsenäiseen asumiseen. (Laaksonen 2004: 32; Lukman 2007.)

Helsingin Jälkihuollon erityispalveluyksikössä työskentelevät asumisohjaajat ovat koulutukseltaan ammattikorkeakoulututkinnon tai entisen opistotasaisen koulutuksen suorittaneita, esimerkiksi sosionomeja tai sosiaalikasvattajia. Asumisohjaajan työn edellytyksenä on useamman vuoden kokemus lastensuojelutyöstä, sekä tietous nuorten koulutukseen ja työllistymiseen liittyvistä eduista ja lainsäädännöstä. Asumisohjaajalta odotetaan vuorovaikutus-, yhteistyö- ja verkostotyöskentelytaitoja. (Tehtäväkuvauslomake 2007.)

Asumisohjaajan keskeisiä työtehtäviä ovat jälkihuollon tukiasuntoon hakevan nuoren tilannearvion tekeminen, mahdollisten palveluiden kartoittaminen sekä tarvittaessa hoitoonohjaus. Myös nuoren asumiseen ja itsenäistymiseen liittyvän tukisuunnitelman laatiminen yhdessä nuoren ja hänen lähiverkostonsa kanssa sisältyy tehtäviin. Itsenäisten asumisvalmiuksien saavuttamiseksi asiakasta ohjataan, tuetaan ja neuvotaan. Asumisoh-

jaaja pitää yhteyttä lastensuojelun sosiaalityöntekijään, aiemman sijoituspaikan työntekijöihin, nuoren läheisiin ja hoitoverkoston. (Tehtävänkuvauslomake 2007.)

3.3 Jälkihuollosta tehdyt selvitykset

Opinnäytetyöprosessimme alkoi tutustumisella aiempiin kirjoituksiin ja tutkimuksiin aiheesta. Tehty-hankkeelta saimme lähdemateriaaliksi hankkeen keväällä 2006 tekemän Lapsiperheiden vastuualue nykytilan kartoituksen, asumisohjaajien tehtävänkuvaukslomakkeen, tukiasunto-ohjaajien tekemän selvityksen tehtävänkuvista, sekä jälkihuollon johtaville sosiaalityöntekijöille tehdyn kyselyn. Näiden pohjalta saimme laajemman kuvan siitä miten aihetta on aikaisemmin lähestytty, ja mitä tietoa siitä on jo kerätty. Mielestämme oli tärkeää pitää aikaisemmat tuotokset taustalla, jotta pystyimme liittämään työmme osaksi Tehty-hankkeen yleisiä tavoitteita.

Tehty-hankkeen jälkihuollon johtaville sosiaalityöntekijöille tekemän kyselyn osiot ovat tiimin koostumus, tehtävääalueet, työn organisointi, jälkihuoltotyö ja johtaminen. Kyselyllä selvitettiin lastensuojelun jälkihuollossa toimivien ammattiryhmien työn rakenteita ja yhteistyötä eri ammattiryhmien välillä. Kyselyn pohjalta hanke on laatinut raportin Lapsiperheiden vastuualue nykytilan kartoituksen. Vuonna 2006 tukiasuntotyöntekijät ovat myös tehneet suppean tehtävänkuvauksen selvityksen Tehty-hankkeelle. (Tehty-hanke 2006 b; Tehty-hanke 2006 a.)

Jälkihuollon asumisohjaajien työstä ei ole aikaisemmin tehty tutkimuksia, eikä aiheesta löydy varsinaista kirjallisuutta tai internetlähteitä. Yleisesti lastensuojelusta, sen historiasta ja siihen perustuvista laeista on kirjoitettu melko paljon ja monesta eri näkökulmasta. Myös lastensuojelun asiakkuudesta, henkilökunnan näkemyksistä ja lastensuojelupalveluista on tehty tutkimuksia, selvityksiä ja opinnäytetöitä. Lastensuojelun jälkihuollosta on myös kirjallisuutta.

4 SOSIAALIALAN HISTORIA JA KOULUTUS

Sosiaalialan historia ja koulutuksen kehityssuunnat toimivat tutkimuskysymyksiemme taustatietona. Haluamme tuoda esille koulutuksen tärkeyden yhteiskunnassamme ja työelämässä.

Sosiaalihuolto on palveluala, jossa koulutuksella on suuri merkitys. Ammattitaidon ja asiantuntijuuden perustana pidetään nykyään entistä enemmän koulutusta. Erityistaitovaatimukset ja käytettävät menetelmät vaihtuvat ajan, paikan ja tilanteen mukaan, vaikka perusammattitaitovaatimukset säilyvät. Koulutuksen kehityssuuntiin vaikuttavat opiskelutapojen muuttuminen, kuten itsenäisen ja omatoimisen opiskelun lisääntyminen, moniammatillisuus sekä työelämän ja yhteiskunnan muutokset. Perinteisesti sosiaalialan koulutus on ollut paljon työelämälähtöistä ja käytännönläheistä. (Kananoja - Elovainio 1994: 22, 60; Filppa 2002: 29; Semi 2006: 33.)

4.1 Sosiaaliturvan kehitys

Suomessa maatalousyhteiskunnassa 1800-luvulla sosiaaliturva oli pitkälti perheen eli vanhempien, isovanhempien sekä lasten tuottamaa. Tällöin luonnollista oli, että lähimmät ihmiset hoitivat avun tarpeessa tai huonommassa asemassa olevia. Vastuu köyhistä sekä avun tarpeessa olevista siirtyi vähitellen 1800-luvun aikana seurakunnille ja niiltä kunnille. (Ketola - Kokkonen 1993: 11-12.)

Sosiaaliturvaa kehitettiin eteenpäin 1900-luvun alussa ja sen keinoin tuettiin erityisesti perheitä. Laitoshoidon aika alkoi vuonna 1922, kun köyhäinhuoltolaki vahvistettiin ja vaivaistalo-nimitys poistettiin käytöstä. Lastenkoteja perustettiin jokaiseen kuntaan, missä kaikkien lasten hoitoa ja kasvatusta ei voitu järjestää yksityiskodeissa. (Ketola - Kokkonen 1993: 18; Semi 2006: 27.)

Case work -menetelmää käytettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1925 Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimesta ongelmalapsille tarkoitetulla psykiatrian, psykologian ja sosiaalityön yhteiskunnallis-psykiatrisella klinikalla. Menetelmän tarkoitus on huomioida asiakkaan yksilölliset tarpeet. Menetelmää toteutetaan haastattelemalla lapsi tai nuori ja hänen vanhempansa, sekä tekemällä kotikäyntejä. Tarvittaessa oltiin myös yhteydessä lapsen kouluun, lastensuojelulautakuntaan sekä poliisiin. Työskentelymuodossa uutta

oli monitieteellinen ammatillinen yhteistyö sekä verkostoituva työote. Vuonna 1928 Suomessa oli yli 1500 pääasiallisesti lasten, nuorten ja kotien hoivasta sekä huollosta huolehtivaa yhdistystä. (Semi 2006: 27, 30)

Koko maan kehitystä ja elintason nousua pyrittiin edistämään 1960-luvulla, kehittämällä sosiaalivakuutuksia. 1970- ja 80-luvuilla laajennettiin sosiaali- ja terveystalvveluita. Tämän myötä sosiaalisiksi ongelmiksi miellettiin lähes kaikki normaalista ja hyvänä pidetystä elämästä ja kehityksestä poikkeava. Sosiaalialan työssä alettiin huomioida 1980-luvulla ihmisen lisäksi myös hänen elinympäristönsä sekä yhteisöt, joissa hän toimii. Vuorovaikutuksellisuutta pidettiin yhä tärkeämpänä elementtinä asiakastyössä ja tätä myötä myös työntekijän yhdeksi työvälineeksi miellettiin hänen persoonallisuutensa. (Ketola - Kokkonen 1993: 19; Semi 2006: 45.)

4.2 Sosiaalialan koulutuksen kehityssuunnat

Nykyinen sosiaalipalveluiden kenttä on hyvin laaja-alainen ja monimuotoinen. Sosiaalialalla työntekijämäärä ja kustannukset ovat kasvaneet ja asiakasryhmät laajentuneet. Koulutusohjelmien ja eri ammattinimikkeiden määrä on lisääntynyt. Tutkintonimike ei enää välttämättä kerro selkeästi tulevaa ammattia ja samalla ammattinimikkeellä toimivien työnkuva saattaa olla hyvinkin erilainen. Ammattikuvat sosiaalialalla ovat laajoja ja joustavia. (Ketola - Kokkonen 1993: 21; Nurmi 1993: 22; Filppa 2002: 22.)

Vuonna 1928 Kansalaiskorkeakoulussa aloitettiin yksivuotinen lastensuojelututkinto, josta valmistui lastensuojelun kandidaatteja. Varsinainen sosiaalityön koulutus vakiintui vuonna 1942, kun Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa käynnistettiin sosiaalihuoltajakoulutus. Vuonna 1981 määriteltiin sosiaalityön virkojen kelpoisuusehdot ja 1980-luvun lopussa alemman korkeakoulututkinnon tasoinen sosiaalihuoltajakoulutus lopetettiin. (Filppa 2002: 33.) Vuonna 1999 sosiaalityön peruskoulutukselle säädettiin oma koulutusta yhtenäistävä lakipykälä, jonka mukaan sosiaalityön koulutus sisältää perus-, aine- ja syventävät opinnot sekä käytännön opetuksen (Asetus yhteiskuntatieteellisistä tutkinnoista annetun asetuksen muuttamisesta 615/1999 4a§).

Ammatillista koulutusta lähdettiin uudistamaan 1970-luvun lopulla, mutta vielä tällöin ei suunniteltu sosiaalialan koulutukselle omaa peruslinjaa. Uusimuotoinen sosiaalialan peruslinja oli kokeilutoimintana kolmessa sosiaalialan oppilaitoksessa vuodesta 1985 ja

alkoi valtakunnallisena elokuussa 1985. Sosiaalian koulutuksen suunnittelussa ja kehittämässä 1970-luvulla pyrittiin luomaan sosiaalian koulutusrakennetta, 1980-luvulla kehittämään opetusta ja 1990-luvulla tehostamaan koulutusjärjestelmän toimintaa, lisäämään koulutuksen laatua sekä kehittämään koulutusrakennetta. (Nurmi 1993: 31, 59.)

Sosiaalian koulutusrakenteen muutoksen tarpeellisuuden taustalla 1990-luvulla olivat muuttuva yhteiskunta, työelämän muutokset sekä tarve kehittää sosiaalian työtä laadullisesti. Nykyään sosiaalihuollon piirissä työskentelevät sijoittuvat kunnallisen sosiaalitoimen lisäksi myös eri organisaatioihin sekä julkisella että yksityisellä sektorilla (Nurmi 1993: 61-62; Talentia 2005: 17.)

4.3 Sosiaalian työntekijät ja tutkintonimikkeet

Sosiaalian asiakastyötä tehdään erilaisissa sosiaalian ammateissa, sosiaalityöntekijän työstä erilaisiin hoiva- ja kasvatustyötehtäviin. Suurin osa sosiaalian henkilöstöstä työskentelee erilaisissa hoitajan, ohjaajan ja avustajan tehtävissä. (Mönkkönen 2002: 26.)

Sosiaialalle koulutettiin työntekijöitä 1990-luvun alussa kaikilla opetuksen asteilla, joita olivat tällöin kouluaste, opistoaste, ammattikorkeakoulut sekä tiedekorkeakoulut. Kouluasteelta valmistuneet työskentelivät kentällä erilaisissa hoitaja-, avustaja- sekä apulaistehtävissä. Koska näihin tehtäviin ei ollut erityisiä pätevyysvaatimuksia, kouluasteelta valmistuneet hankkivat pätevyyttä erilaisten kurssien avulla, sekä tekemällä työtä kentällä. (Kananoja - Elovainio 1994: 61; Nurmi 1993: 22-23.)

Opistoaste taas valmisti ohjaavaan, työtä järjestelevään sekä konsultoivaan ammattiin. Vielä 1990-luvun alussa ammattinimikkeitä olivat sosiaaliohjaaja, sosiaalikasvattaja, kehitysvammaistenohjaaja sekä diakoni. Asiakastyön lisäksi opistoasteelta valmistuneet toimivat johto- ja suunnittelutehtävissä sekä tutkijoina. Työnimikkeitä olivat esimerkiksi kotipalvelun ohjaaja, asuntolan johtaja sekä nuoriso-ohjaaja. (Nurmi 1993: 22-23.)

Korkea-asteen pätevyyden vaatimia virkoja olivat sosiaalijohtajan, sosiaalisihteerin, sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan virat. Korkeakoulut valmistivat suunnittelu-, tarkastus- ja hallinnolliseen ohjaustyöhön. (Nurmi 1993: 23.)

Vuosina 1991-2000 rakentunut ammattikorkeakoulujärjestelmä on syntynyt vastaamaan työelämän tarpeisiin ja kansainvälisiin haasteisiin. Aikaisempi opistoaste, eli ylempää ammatillista koulutusta antaneet oppilaitokset, muodostavat nykyisen ammattikorkeakoulujärjestelmän. Aikaisempia sosiaalialan opistotutkinnon nimikkeitä vastaavat nykyään sosiaalialan koulutusohjelmista valmistuvat sosionomi (AMK), geronomi (AMK) ja kuntoutuksen ohjaaja (AMK). Nämä sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinnot valmistavat sosiaaliohjaajan tehtäviin. (Filppa 2002: 31-32; Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005/272 6§.)

Sosionomikoulutus on ammattikorkeakoulututkinto, jossa kouluttaudutaan sosiaalialan ammattilaiseksi. Sosionomi tekee ohjaus-, kasvatus-, palvelujen suunnittelu- ja organisoitumistyötä eri-ikäisten ihmisten kanssa. Sosionomitutkinnossa on mahdollista painottaa opiskelua esimerkiksi lapsi- ja nuorisopedagogiikkaan, perhetyöhön tai sosiaaliohjaukseen. (Sosiaalialan koulutusohjelma 2007; Filppa 2002: 31-32.)

Ammattikorkeakoulututkinnot mahdollistavat myös toimimisen kehitys- ja suunnittelu-tehtävissä. Ammattikorkeakoulu voi olla kunnan, kuntayhtymän, osakeyhtiön tai säätiön ylläpitämä. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen suorittaneiden tehtävännimikkeitä ovat esimerkiksi sosiaaliohjaaja, perhetyöntekijä, sosiaalikasvattaja tai päihdetyöntekijä. (Filppa 2002: 31-32; Talentia 2005: 18.)

5 SOSIAALIPEDAGOGINEN TEORIA

Valitsimme opinnäytetyöhömmme sosiaalipedagogisen teorian, jonka avulla tarkastelimme haastatteluista keräämäämme aineistoa. Ennen teorian valintaa tutustuimme asumisohjaajien itse työstään tekemään työn- ja tehtävänkuvan selvitykseen, mistä ilmeni, että työ sisältää sosiaalipedagogiikalle ominaisia piirteitä. Sosiaalipedagogiikan osa-alueet, jotka nousivat asumisohjaajien tehtävänkuvauksista esille, olivat dialogisuus, subjektiivisuuden ja identiteetin vahvistaminen, integraatio sekä elämänhallinta. Tämän teoriapohjan avulla tarkastelemme asumisohjaajien työtä.

Sosiaalipedagogiikkaa on pidetty yhtenä keinona vastata yhteiskunnan muutoksiin. Sen tarkoituksena on etsiä käytännöllisiä ratkaisuja eri aikakausina ilmeneviin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja niiden ennaltaehkäisyyn. Sosiaalipedagogiikkaa voidaan lähestyä

kuitenkin eri näkökulmista, eikä siitä ole yhdenmukaista tulkintaa. Sosiaalipedagogiikassa pyrkimyksenä on aktiivinen vaikuttaminen, sekä käytännön ja teorian yhdistäminen ja niiden suhteen pohtiminen. Kun etsitään toiminnallisia ratkaisuja ongelmiin, on eettiset kysymykset otettava huomioon. (Hämäläinen 2000: 17, 19; Hämäläinen 1999: 12, 20.)

Sosiaalipedagogisen työn avulla pyritään turvaamaan ihmisten välinen tasa-arvo. Lisäksi tärkeänä tavoitteena voidaan pitää ihmisten vapauden ja itsemääräämisoikeuden edistämistä ja ylläpitämistä. Myös kaikkien ihmisten taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet tulisi turvata. Tärkeää sosiaalipedagogiikassa on myös erilaisuuden kunnioittaminen ja hyväksyminen. Jokaisella ihmisellä tulee olla mahdollisuus hyvinvointiin ja hyvään elämään. (Mönkkönen - Nurro - Väisänen 1999: 9-10, 12-13, 86-87.)

Sosiaalipedagogista työtä tarvitaan muun toiminnan rinnalla. Esimerkiksi nuorten työstä ja koulutuksesta syrjäytyminen on osoittautunut ongelmaksi, jota ei pystytä ratkaisemaan ainoastaan talous- ja koulutuspolitiikan avulla. Jotta sosiaalipedagoginen työ onnistuisi, on työntekijän ajateltava sosiaalipedagogisesti. Hänen tulee myös tiedostaa työn lähtökohdat ja tarkoitus. Sosiaalipedagogista työtä tehtäessä tulee tarkastella ihmisen elämäntilannetta kokonaisvaltaisesti, huomioiden hänen yhteiskunnallinen ja historiallinen todellisuus ja asema. (Hämäläinen 2000: 23, 27; Hämäläinen 1999: 17.)

Hämäläinen viittaa Gertrud Bäumeriin, jonka mukaan sosiaalipedagogiikka on kaikkea mikä on kasvatusta, mutta ei koulua eikä perhettä. Jo 1920-luvulla Herman Nohlin mukaan sosiaalisessa työssä tärkeää oli kohdata ihmiset heidän arjessaan ja nähdä myös arkeen liittyviä vaikeuksia ja ristiriitaisuuksia, mitkä estävät ja hidastavat ihmisten itenäisyyttä ja täysipainoista elämistä yhteiskunnan jäsenenä. Myös syrjäytymisuhan alla eläville, on mahdollistettava ihmisarvoinen elämä. Näitä ajatuksia on kehittänyt eteenpäin saksalainen sosiaalipedagogiikan teoreetikko Hans Thiersch. (Hämäläinen 2000: 16, 19, 24.)

Hämäläinen viittaa Nohliin, jonka mukaan toisen ihmisen subjektiivisuuden ja yksilöllisen elämän kunnioittaminen ovat lähtökohdina toimittaessa sosiaalisesti sopeutumattomien lasten ja nuorten auttamiseksi. Sosiaalisen työn onnistumisen kannalta tärkeänä hän näki ihmisen itsepuun auttamisen. Hämäläinen myös viittaa Thierschiin, jonka mukaan on

tärkeää aina nähdä ihmisen todelliset elämän olosuhteet ja yksilölliset, sosiaaliset ja poliittiset voimavarat sekä heidän sosiaaliset verkostonsa. (Hämäläinen 2000: 21-22.)

5.1 Dialogisuus

Dialogisuudella tarkoitetaan kahden ihmisen tasavertaista kommunikointia ja vuorovaikutusta. Sosiaalipedagogisessa ihmistyössä työntekijän ja asiakkaan tulisi pyrkiä dialogisuuteen, eli kunnioittaa toisen mielipiteitä, elämäntapaa ja määräysvaltaa omaan elämään. Dialogisessa vuorovaikutuksessa kukaan ei ole tekemisen kohde, vaan kaikki osapuolet ovat tekijöitä ja toimijoita. Tällöin voidaan puhua Minä–Sinä-suhteesta tai Subjekti–Subjekti-suhteesta, joka vahvistaa myös ihmisen subjektiutta ja itsetietoisuutta. Dialogi on yksi keskeinen osa sosiaalista kommunikaatiota, jonka muodot vaihtelevat eri kulttuureissa ja jota esiintyy kaikkialla missä ihmiset ovat tekemisissä toistensa kanssa. Kaikki keskustelu ei kuitenkaan ole dialogista. (Hämäläinen 1999: 68, liite 1; Mönkkönen yms. 1999: 24; Mönkkönen 2002: 33.)

Dialogisuudessa halutaan korostaa vuorovaikutuksen vastavuoroisuutta, moniäänisyyttä ja moniarvoisuutta. Aidossa dialogisessa keskustelussa aukeaa uusia näkökulmia tilanteisiin ja tavoitteena on löytää uusi yhteinen ymmärrys vuorovaikutuksen osapuolten välillä. Dialogisuus voidaan nähdä kommunikaatio- ja keskustelutaitona. Siinä jaettavaa tietoa täydentävät molemmat osapuolet. (Mönkkönen 2002: 33; Vilka 1996: 49.)

Jälkimodernissa yhteiskunnassa on tutkittu ihmisten välisiä dialogeja. Dialogismin merkittävimiksi edustajiksi on nostettu 1990-luvun alkupuolella Mihail Bahtin ja Valentin Volosinov. He kehittivät teoriaa puheen sosiaalisesta merkityksestä. Dialogismissa keskeistä on se, miten ihmiset kokevat sanojen merkityksen. (Mönkkönen 2002: 32.)

Sosiaalialan työssä pyrkimys on asiakaslähtöiseen ja tasavertaiseen vuorovaikutukseen. Dialogissa pyritään siihen, että asiakas itse oivaltaa mahdollisuuksiaan ja hänelle sopivia toimintamalleja. Toiminnot ja suunnitelmat tulisi rakentaa asiakkaan kanssa yhteistyössä, jolloin asiakas saadaan paremmin motivoituneeksi toimimaan elämäolosuhteidensa parantamiseksi. Sosiaalipedagogisessa työssä ei ole tarkoitus tarjota asiakkaalle valmiita toimintajärjestelmiä. Pedagogi Johan Amos Comeniuksen mukaan ”Ihmiseen ei voida istuttaa mitään ulkoapäin, vaan on tehtävä tietoiseksi, kehitettävä ja yksityiskohteisesti selitettävä se, mikä hänessä itsessään on jo piilevänä”. Asiakas on tärkeää nähdä

oman elämänsä asiantuntijana ja subjektina. (Mönkkönen 2002: 26; Hämäläinen 1999: 66; Mönkkönen yms. 1999: 27, 30, 32.)

Sosiaalipedagogiikassa korostetaan ihmisten yhteisöllisyyttä, keskinäistä kanssakäymistä ja vuorovaikutusta. Ihmisen kuuluessa erilaisiin yhteisöihin ja ollessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, rakentaa hän samalla identiteettiään ja ylläpitää elämänlaatuaan. Jotta dialogisuuden periaate toteutuisi sosiaalipedagogisessa työssä, vaatii se työntekijältä joustavuutta, luovuutta, spontaaniutta ja tilanneherkkyyttä. (Hämäläinen-Kurki 1997: 16, 19; Hämäläinen 1999: 15.)

5.2 Subjektiuden vahvistaminen ja elämänhallinta

Sosiaalipedagogiikassa yhtenä tärkeänä tutkimuksen alueena on ihmisen subjektiuden rakentaminen, sen kasvatukselliset ja yhteiskunnalliset edellytykset, sekä näihin liittyvät puutteet ja ongelmat. Subjektiudella tarkoitetaan ihmisen itsenäisyyttä, vastuunottamista, itsensä toteuttamista sekä omaan elämänkulkuun vaikuttamista ja moraalisenä yksilönä toimimista. Tavoitteena on, että ihminen voi elää täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Ihmistä opastetaan elämään toisten ihmisten kanssa tasavertaisena jäsenenä. (Hämäläinen 1999: 33, 61-62.)

Subjektiutta voidaan vahvistaa auttamalla ihmistä itseapuun ja riittävään elämänhallintaan. Sosiaalipedagogiikassa keskeisenä tavoitteena voidaan pitää elämänhallinnan tukemista yksilön elämänkaaren eri vaiheissa. Sisäisellä elämänhallinnalla tarkoitetaan sosiaalipedagogiikassa ihmisen kykyä selviytyä itsenäisesti eri kehitystehtävistä ja tehdä omaa elämää koskevia ratkaisuja. Ulkoinen elämänhallinta taas tarkoittaa riittävää toimeentuloa, ihmissuhteita, työtä, koulutusta sekä osallistumista aktiviteetteihin ja palveluihin, jotka ovat elämänlaadun kannalta tärkeitä. Erityisen tärkeää sekä ulkoisen että sisäisen elämänhallinnan vahvistaminen on niiden nuorten kohdalla, joiden moni elämän osa-alue on ollut vajavainen. (Hämäläinen 1999: 33, 61, liite 1; Hämäläinen 2000: 21.)

Subjektiuden voidaan katsoa olevan ihmisen ominaisuus, johon ihminen kasvaa. Subjektiuus voi olla joko heikko tai vahva. Työntekijä voi vahvistaa parhaiten asiakkaan subjektiutta kohtelemalla häntä subjektina. Jotta ihminen kiinnittyisi toivotulla tavalla yh-

teiskuntaan ja sen toimintajärjestelmiin, tulee hänellä olla riittävän kehittynyt subjektiivisuus ja yhteiskunnallinen identiteetti. (Hämäläinen 1999: 62, 79.)

Ihminen, jolla on hyvä ja vahva subjektiivisuus, on kykenevä kehittämään itseään ja pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä. Tällöin ihminen on myös tietoinen omasta paikastaan ja osallisuudestaan yhteiskunnassa, sekä kykenee yhteistyöhön muiden ihmisten kanssa. Sosiaalipedagogisesti ajateltuna jokaisella ihmisellä on myös oikeus olla tietoinen itsestään, ympäristöstään, menneisyydestään ja jossain määrin myös tulevaisuudestaan. (Hämäläinen 1999: 62; Mönkkönen yms. 1999: 14.)

Tavoitteena on, että ihmiset näkisivät mahdollisuutensa ja vaikuttaisivat omaan elämäänsä, itseensä ja yhteisöihin joissa elävät. Usein ihmisillä, joilla on integroitumis- tai sosiaalisia ongelmia, on myös heikko subjektiivisuus ja elämänhallinta. Erityisesti tällöin subjektiivisuuden vahvistaminen on tärkeää, jotta he pärjäisivät jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Asiakasta tulee kannustaa toimimaan itsenäisesti, panostamaan omaan elämäänsä ja ottamaan vastuuta. Tällöin asiakas huomaa olevansa omaa elämäänsä ohjaava subjekti, mikä on tärkeää ihmisen kehitykselle ja itsenäistymiselle. (Hämäläinen 1999: 61; Mönkkönen yms. 1999: 32.)

5.3 Identiteetin vahvistaminen

Identiteetillä tarkoitetaan henkilökohtaisia ja sosiaalisia ominaisuuksia, jotka sisältyvät minäkuvaan eli ihmisen käsitykseen itsestään. Identiteetti rakentuu ja jäsentyy erilaisten roolien kautta. Roolilla tarkoitetaan asemaa, mihin on kohdistettu tietyt odotukset. Henkilökohtaisella identiteetillä tarkoitetaan niitä ihmisen persoonallisia ja yksilöllisiä ominaisuuksia, jotka erottavat hänet muista kanssaihmisistä ja tekevät hänestä yksilöllisen ja ainutlaatuisen ihmisen. Sosiaalinen identiteetti taas muodostuu ryhmissä sekä yhteisöissä. Nämä ominaisuudet ihminen jakaa muiden ryhmän jäsenten kanssa. On tilannekohtaista, kumpi identiteetin osa-alue on enemmän näkyvillä ihmisen toiminnassa. (Helkama - Myllyniemi - Liebkind 2001: 366, 383, 386; Hämäläinen 1999: 70.)

Sosiaalipedagogisessa työssä on tärkeää auttaa ihmistä rakentamaan identiteettiään. Tämä tapahtuu käymällä läpi asiakkaan historiaa, elämäntilannetta sekä tulevaisuutta. Identiteetin vahvistamisella on suuri merkitys yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Ihmisen suunnitelmassa tulevaisuuttaan, on hänen myös tarkasteltava samalla mennei-

syyttään. Tähän asiakas tarvitsee yhteisön tukea. (Hämäläinen 1999: 69; Mönkkönen yms. 1999: 31.)

Ihmisen juurettomuus ja irrallisuus on usein sosiaalisten ongelmien taustalla. Tällöin myös usein yhteisvastuu- ja yhteistyötaitojen puuttuminen on todennäköistä. Tärkeää on, että ihminen kiinnittyy sekä sosiaalisena että toiminnallisena yksilönä yhteiskuntaan ja yhteisöihin, joissa hän elää. Ihmisen tulee tiedostaa oma paikkansa yhteiskunnan jäsenenä ja siihen liittyvät roolit. Henri Tajfelin sosiaalisen identiteetin teorian mukaan tärkeää on yksilön sosiaalisen identiteetin muodostumisessa seurata, mitä kaikkia seurauksia on sillä, että ihminen kuuluu johonkin ryhmään ja katsoo olevansa tietyn ryhmän jäsen. (Mönkkönen yms. 1999: 11, 61; Helkama yms. 2001: 31.)

5.4 Integraatio

Integroitumisella tarkoitetaan yksilön tai ryhmän kiinnittymistä yhteiskuntaan ja sen järjestelmiin. Jo 1960-luvulta lähtien on sosiaalipedagogiikassa käyty keskustelua sosiaalisesta integraatiosta ja pyrkimyksestä kasvattaa nuoret yhteiskunnan normeihin. Sosiaalipedagogisen työn tavoitteena on auttaa ihmistä kiinnittymään yhteiskuntaan ja toisaalta kasvamaan itsenäiseksi yksilöksi. Integroituminen yhteiskuntaan edellyttää riittävän hyvää itsensä tuntemista, elämänhallintaa ja kykyä toimia yhteiskunnan jäsenenä. (Hämäläinen - Kurki 1997: 110; Hämäläinen 1999: liite 1, 79-80.)

Sosiaalipedagogiikassa on tärkeää sosiaalisen hädän, integraatio-ongelmien ja hyvinvoinnin edellytysten jäsentäminen ja kohtaaminen. Sosiaaliset ongelmat ja syrjäytyminen nähdään ennemminkin prosessina kuin irrallisena elämäntapahtumana. Usein sosiaalisia ongelmia ratkaistaessa sosiaalipedagogiikan lisäksi kuitenkin tarvitaan myös poliittisia toimenpiteitä. (Hämäläinen 2000: 26; Hämäläinen- Kurki 1997: 14.)

Kun etsitään keinoja huono-osaisuuden ja syrjäytyneisyyden vähentämiseen, on kiinnitettävä huomiota yhteiskunnan rakenteisiin ja ihmisiin. Sosiaalipedagogiikassa etsitään käytännön keinoja ja toiminnallisia ratkaisuja ongelmien korjaamiseksi. Tärkeää on huomioida, miten yksilö kiinnittyy yhteiskuntaan, sen toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin. Tällöin pystytään vahvistamaan yksilön persoonallisuuden kehitystä ja identiteetin muodostumista. (Hämäläinen 1999: 15-17, 20, 63.)

Sosiaalipedagogiikan avulla pyritään vastaamaan yhteiskunnan nopeaan teollisuuskehitykseen ja sen tuomiin nuorten syrjäytymisriskitekijöihin. Menetelmät syrjäytymisongelmien lievittämiseksi voivat olla joko ennaltaehkäiseviä tai korjaavia. Ennaltaehkäisevän työn merkitys on erittäin suuri. (Hämäläinen 1999: 23, 35, 75.)

Hämäläinen viittaa Bent Madseniin, jonka mukaan on tärkeää edistää yhteiskuntaan integroitumista siellä, missä se on uhattuna tai integroituminen yhteiskuntaan tai työelämään ei ole toteutunut toivotulla tavalla. Huono-osaisuuden tiedetään kasautuvan ja siirtyvän ylisukupolvisesti. Tätä yritetään sosiaalipedagogisessa työssä estää ja ennaltaehkäistä. Tärkeää on tarjota kaikille heikommassa asemassa eläville ihmisille mahdollisuus hyvään arkeen, omaehtoiseen elämään, yhteenkuuluvuuden kokemiseen, sekä itsensä toteuttamiseen ja osallistumiseen. (Hämäläinen 1999: 35, 74, 76.)

Haasteena sosiaalipedagogisessa työssä voidaan nähdä monenlaiset huono-osaisuuden muodot kuten nuoruusiän syrjäytyminen, riittämätön vanhemmuus, sekä syrjäytyminen työelämästä, koulutuksesta tai ihmissuhteista. Tärkeää on aktivoida erityisesti niitä ihmisiä, jotka ovat saaneet vähiten koulutusta tai ovat syrjäytymisvaarassa. Tavoitteena on näyttää ja osoittaa ihmisille muutoksen mahdollisuus. (Hämäläinen 1999: 76; Mönkönen yms. 1999: 11; Hämäläinen - Kurki 1997: 23.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Saimme tietoa Tehty-hankkeesta Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian hankeinfossa ja otimme yhteyttä hankkeen yhteyshenkilöön. Hanke toivoi selvitystä lastensuojelun jälkihuollossa työskentelevien asumisohjaajien työn sisällöstä ja tehtäväkuvista. Aihe vaikutti kiinnostavalta ja yhtenevältä opintojemme kanssa. Koimme aiheen myös tukevan ammatillista osaamistamme sekä olevan työelämälähtöinen. Lähdimme kehittämään ajatusta eteenpäin ja muodostamaan tutkimuskysymyksiämme yhdessä hankkeen työntekijän sekä ohjaavan opettajamme kanssa. Käytimme aineistonkeruutapana teemahaastattelua sekä aineiston analyysitapana induktiivista sisällönanalyysia.

6.1 Tutkimuskysymykset

Selvitämme työssämme kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän keinoin, Helsingin jälkihuoltoyksikössä asumisohjaajina toimivien sosiaaliohjaajien työssä painottuvia sosiaalipedagogisia osa-alueita sekä koulutuksen antamia valmiuksia työlle. Tehty-hankkeen toivomusten, aikaisempien kyselyiden ja selvitysten sekä työelämän tarpeiden pohjalta laadimme omat tutkimuskysymyksemme. Tutkimuskysymyksemme ovat:

Mitkä sosiaalipedagogiikan osa-alueet painottuvat lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajan työssä?

Mitä valmiuksia sosiaaliohjaajan tasoinen koulutus antaa asumisohjaajan työlle?

Näistä tutkimuskysymyksistä laajempi opinnäytetyössämme on sosiaalipedagogiikan eri osa-alueita koskeva kysymys, koska koimme sen olevan tärkeämpi aihe asumisohjaajien työn ja sen kehittämisen kannalta. Myös tehty-hanke toivoi pääasiallisesti selvitystä asumisohjaajien työn sisällöstä.

6.2 Haastattelut

Jälkihuoltoyksikössä työskentelee yhdeksän asumisohjaajaa, joista päädyimme haastattelemaan viittä. Koimme viiden työntekijän olevan riittävä määrä tiedon saamisen ja työn laajuuden kannalta. Tavoitteenamme oli selvittää asumisohjaajien ajatuksia työstään vapaamuotoisen, mutta kuitenkin teemoitetun haastattelun avulla. Työntekijät pääsivät kertomaan haastattelutilanteessa vapaamuotoisesti työstään, vaikka keskustelu oli meidän johdattamaa ja tapahtui aloitteestamme. (Eskola - Suoranta 1999: 86-88.) Koimme teemahaastattelun antaneen hyvät edellytykset avoimelle ilmapiirille ja vuorovaikutukselle haastatteluissa.

6.2.1 Haastateltavien valikoituminen ja yhteydenpito

Halusimme haastatella työntekijöitä, joiden koulutus ja työkokemuksen pituus vaihtelivat, jotta saisimme erilaisia näkökulmia ja vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Asu-

misohjaajista kolme oli koulutukseltaan sosionomeja ja yhdellä heistä oli tämän lisäksi myös mielisairaanhoitajan tutkinto. Yksi haastateltava oli koulutukseltaan lähikasvattaja ja yksi sosiaalikasvattaja. Haastateltavien henkilöllisyyden tunnistettavuuden takia, emme mainitse heidän ikää tai sukupuolta. Haastateltavat olivat työskennelleet asumisohjaajina keskimäärin 3,5 vuotta.

Kävimme esittelemässä työsuunnitelmamme asumisohjaajille heidän työpaikallaan, jolloin kysyimme myös ketkä olisivat alustavasti suostuvaisia haastateltavaksi. Samalla Tehty-hankkeen työntekijä esitteli hanketta työryhmälle. Tapaamista ennen lähetimme sähköpostitse kirjeen (Liite 1) kaikille asumisohjaajille, jossa esittelimme itsemme ja opinnäytetyöaiheemme. Kysyimme asumisohjaajilta heidän mielipidettään teemoistamme. Halusimme selvittää, mitkä alustavista teemoistamme ovat heidän mielestään tärkeitä ja mitä osa-alueita meidän tulisi ottaa huomioon haastattelupohjaa rakentaessamme. Lomakkeista saimme hyödyllistä tietoa työntekijöiden tärkeinä pitämistä osa-alueista liittyen asumisohjaajan työhön. Otimme kyselyn vastaukset huomioon rakentaessamme haastattelun teema-alueita, pitäen kuitenkin mielessä tutkimuskysymyksemme.

Lähetimme työntekijöille sähköpostia tapaamisemme jälkeen lopullisista teemoista, jotka olivat työssä käytettävät menetelmät sekä koulutuksen antamat työvalmiudet. Halusimme ilmoittaa teemamme asumisohjaajille, jotta he pystyivät orientoitumaan haastatteluihin. Emme kuitenkaan halunneet vielä tässä vaiheessa painottaa sosiaalipedagogiikan osuutta työssämme, koska tarkoituksena oli saada sosiaalipedagogiikan osa-alueet näkyviin haastatteluista kysymättä niitä kuitenkaan suoraan. Ajattelimme myös, että sosiaalipedagoginen teoria ei ole välttämättä ennestään tuttu kaikille, joten tämä olisi voinut luoda haastateltaville turhia paineita. Asumisohjaajat itse myös toivoivat saavansa tiedon lopullisista aiheista ennen haastattelua.

Tämän jälkeen tiedustelimme sähköpostitse haastateltavilta mahdollisia sopivia haastatteluaikoja. Aikataulut saatiin sovitettua hyvin yhteen, ainoastaan yhden työntekijän kanssa tämä ei onnistunut, joten otimme yhteyttä vielä yhteen asumisohjaajaan. Pyy-simme työntekijöitä varaamaan rauhallisen paikan työpaikaltaan, jotta haastattelujen nauhoittaminen onnistuisi.

6.2.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi tai puolistandardoiduksi haastatteluksi, joka on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Haastattelun runko rakennetaan tutkimuskysymysten pohjalta tietyistä teemoista, joiden pohjalta käydään keskustelua haastateltavan kanssa. Teemahaastattelussa ei esitetä ennalta tarkasti muotoiltuja kysymyksiä. Teemahaastattelulle on myös ominaista, että haastattelijalla ja haastateltavalla on ennestään teoretietoa, tutkimustietoa tai kokemusta haastattelun aihepiireistä. (Hirsjärvi - Hurme 2000: 47-48, 66.)

Haastattelurunko ei muotoudu yksityiskohtaisista kysymyksistä vaan teema-alueista, jotka ovat teemojen alakäsitteitä tai -luokkia. Ne ovat yksinkertaisista tukisanoista muodostettuja luetteloita, joiden avulla avoimet haastattelukysymykset haastattelutilanteessa muotoillaan. Teema-alueet toimivat siis muistilistana läpikäytävistä teemoista, joihin haastattelussa halutaan saada tietoa. Tarpeeksi väljien teema-alueiden avulla haastateltava pääsee esittämään oman näkemyksensä ja kokemuksensa sekä ajatuksia aiheista, joita haastattelija ei välttämättä ole ottanut puheeksi. (Hirsjärvi - Hurme 2000: 66-67, 106.)

Teimme haastattelurungon muodostamalla tietyt teemat sekä teema-alueet aikaisempien selvitysten sekä kokoamamme teorian pohjalta. Haastattelun teemat olivat työssä käytettävät menetelmät sekä koulutuksen antamat valmiudet työlle. Teema-alueet johdimme kokoamastamme sosiaalipedagogisesta teoriasta sekä sosiaalialan historiasta ja koulutuksesta keräämästämme taustatiedosta. Teema-alueet olivat dialogisuus, integraatio, subjektiivisuuden ja identiteetin vahvistaminen sekä koulutus. Käytimme haastatteluissa teema-alueisiin pohjautuvaa tukisanalista (Liite 2). Käytimme kaikissa haastatteluissa nauhuria. Haastattelujen jälkeen litteroimme aineiston, eli purimme kasetilta puhutun tekstin kirjalliseen muotoon (Eskola - Suoranta 2001: 94).

6.2.3 Haastatteluiden kulku ja arviointi

Haastatteluissa kävimme kaikki teema-alueet jokaisen haastateltavan kanssa läpi, rakentamamme haastattelupohjan avulla. Kuitenkin myös haastateltavat veivät haastattelua eteenpäin kysymysten väljyyden ansiosta. Teema-alueiden järjestys siis vaihteli haastattelun kulusta riippuen.

Suunnitelman mukaisesti aikaa jokaiseen haastatteluun meni noin tunti, joka riitti hyvin kaikkien aiheiden läpikäymiseen. Teemahaastattelu osoittautui oikeaksi menetelmäksi, koska työntekijöillä oli paljon ajatuksia ja mielipiteitä, jotka eivät luultavasti olisi tulleet esille strukturoidummalla, esimerkiksi lomakehaastattelulla. Koimme myös saavamme paljon tulosten kannalta hyödyllistä tietoa, mitä emme suoranaisesti kysyneet. Selkeiden teema-alueiden johdosta, kaikki saamamme tieto liittyi opinnäytetyömme aiheeseen.

Ilmapiiri haastatteluissa oli vapautunut ja haastattelemamme asumisohjaajat kertoivat avoimesti ja laajasti työstään, sekä myös työhön liittyvistä haasteista. Ilmapiirin myönteisyyteen vaikutti varmasti se, että osallistuminen haastatteluihin oli vapaaehtoista työntekijöille. Haastatteluista meille jäi käsitys, että haastateltavat ovat tyytyväisiä ja motivoituneita työhönsä. Heillä oli myös paljon kehitysideoita työhön. Suurin osa aihealueista oli selvästi työntekijöiden sisäistämiä ja heidän oli helppo puhua niistä. Kuitenkin osa, etenkin koulutukseen liittyvistä, aiheista aiheutti pohdintaa ja keskustelua. Nämä aiheet olivat usein sellaisia, jotka eivät olleet työntekijöille juuri ajankohtaisia.

6.3 Sisällönanalyysi

Koska olemme keränneet aineistomme puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, valitsimme analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin, joka sopii erityisesti käytettäväksi strukturoimattomaan aineistoon. Sisällönanalyysi on tutkimusaineiston analyysimenetelmä, jota voidaan käyttää soveltaen monella eri tavalla. Sen avulla tutkittavaa ilmiötä järjestetään, kuvaillaan ja luokitellaan analysoitavampaan muotoon. Sisällönanalyysin tavoitteena on löytää aineistosta isompia ydinluokkia ja kokonaisuuksia, joihin pienemmät alaluokat lukeutuvat. Lopputuloksena sisällönanalyysissa on tutkittavaa ilmiötä kuvaavia kategorioita. Tutkittavaa aineistoa voidaan lähestyä joko aineistolähtöisesti eli induktiivisesti, tai aikaisempaan tietoon perustuvan luokittelurungon pohjalta eli deduktiivisesti. (Kyngäs - Vanhanen 1999: 3-4; Metsämuuronen 2000: 57.)

Induktiivisessa sisällönanalyysissa aineistoa pelkistetään, ryhmitellään ja käsitteellistetään. Etsimme aineistosta sanatarkkoja ilmaisuja, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiimme. Nämä ilmaisut pelkistimme asiasanoiksi, jonka jälkeen ryhmittelimme samaa tarkoittavat ilmaisut kategorioihin, jolle annoimme sisältöä kuvaavan nimen. Saman sisältöiset kategoriat yhdistimme toisiinsa ja muodostimme niistä yläkategorioita, jotka

nimesimme kuvaavasti. Tämän jälkeen yhdistelimme kategorioita niin pitkälle, että ne olivat mahdollisimman yksinkertaisia ja selkeitä. (Kyngäs - Vanhanen 1999: 5-7.)

Sisällönanalyysin helpottamiseksi tutkija voi tehdä esimerkiksi käsittekartan aineistostaan, joka helpottaa hahmottamaan kokonaisuuden ja sen osa-alueet. Tuloksissa kuvaamme eri kategorioiden sisällöt alakategorioiden ja pelkistettyjen ilmauksien avulla (Liite 3). Käytimme suoria lainauksia raportoinnissa esimerkinomaisesti. (Metsämuuronen 2000: 54; Kyngäs - Vanhanen 1999: 10.) Analysoinnin jälkeen kirjasimme tulokset sekä teimme johtopäätökset teemojen, tutkimuskysymysten ja sosiaalipedagogisen teorian pohjalta.

7 TULOKSET

Käytämme työssämme suoria lainauksia haastatteluista, joita olemme tarvittaessa tarkentaneet sulkuihin lisätyillä sanoilla. Tuloksissa ilmaisemme viiden haastatteluihin osallistuneen asumisohjaajan antamat vastaukset koodein H1, H2, H3, H4 ja H5. Emme erittele tuloksissa, kuinka monesti haastatteluissa on jokin aihealue noussut esille, sillä jokaisella asumisohjaajalla on oma persoonallinen tyylinsä tehdä työtä ja tämä näkyy myös vastauksissa. Koemme, että jokaisen antama mielipide on tuloksien kannalta oleellinen ja kuvastaa sosiaalipedagogisia osa-alueita ja koulutuksen antamia valmiuksia.

7.1 Sosiaalipedagogiikan osa-alueet työssä

Sosiaalipedagogiikan osa-alueet asumisohjaajien työssä tulivat selkeästi esille haastatteluissa. Eniten haastatteluissa painottuivat vuorovaikutuksen ja luottamussuhteen syntyminen merkitys työssä. Ohjauksella, neuvonnalla ja motivoinnilla tavoitellaan nuoren itsenäistymistä ja elämänhallinnan parantamista. Tavoitteen toteutumiseksi työntekijän tehtävänä pidettiin nuoren identiteetin ja subjektiivisuuden vahvistamista sekä nuoren tukemista yhteiskuntaan ja yhteisöihin kiinnittymisessä.

7.1.1 Vuorovaikutus on työn ydin

Kaikki asumisohjaajat painottivat työssään vuorovaikutuksen merkitystä. Vuorovaikutusta pidettiin työn ydinkohtana. Tärkeänä pidettiin kontaktin luomista heti nuoren ensitapaamisesta lähtien. Jälkihuollon vapaaehtoisuuden koettiin vaikuttavan positiivisella tavalla tiiviin vuorovaikutuksen syntymiseen.

No sehän on se (vuorovaikutus) oikeestaan tärkeä osa, koska muuten tätä on hirveen vaikea vaikea tätä työtä tehdä, koska yksin tätä ei voi tehdä ja siihen tarvii sen nuoren nuoren vaikka mitä viranomaisia olis kuinka monta niin eihän siitä tuu yhtään mitään. (H1)

Haastateltavien mukaan kuitenkin joidenkin asiakkaiden kanssa tiiviiseen vuorovaikutukseen pääseminen on haastavaa. Vuorovaikutuksen syvyys riippuu hyvin paljon nuoresta. Yhteistä toimintaa nuoren kanssa, esimerkiksi ruuanlaittoa tai teemailtoja, pidettiin keinona, joka edesauttaa tiiviin vuorovaikutuksen syntymistä. Yhdessä toimimisen koettiin luovan rennomman ilmapiirin vuorovaikutukselle. Työntekijän aitous ja rehellisyys syventävät myös vuorovaikutusta. Asioiden läpikäyminen konkreettisella ja realistisella tasolla, edesauttaa haastateltavien mukaan vuorovaikutuksen rakentumista.

...pitäis pyrkiä semmoseen aitoon aitoon kontaktiin, että täst ois jotain hyöttyä. (H5)

Mut vuorovaikutuksessa on myös hyvin tärkeä se, että tässä työssä tehdään hirveesti kuitenkin omana persoonana ja et sä oot niinku aidolla tavalla siinä vuorovaikutuksessa, koska nuoret hirtu helposti kyl huomaa ja vaistoo, et jos työntekijä ei jotenki oo aidosti mukana siinä tilanteessa ja välitä siitä nuoresta ja yritä niinku, et yrittäs niinku parhaan mahdollisen tavan mukaan auttaa. (H4)

Yhtenä keinona hyvän vuorovaikutussuhteen luomiseksi, pidettiin luottamuksen syntymistä työntekijän ja asiakkaan välille. Jälkihuollossa käsitellään nuoren henkilökohtaisia ja vaikeitakin asioita, joihin nuori pyytää helpommin apua luottamussuhteen ollessa hyvä. Haastateltavien mukaan, syvemmän luottamussuhteen syntymiseen vaikuttaa nuoren asenne työntekijää ja jälkihuoltoa kohtaan sekä nuoren muut ihmissuhteet. Joillakin nuorilla on läheisverkostossaan ihmisiä, joihin hän pystyy luottamaan ja jotka tukevat häntä elämässä.

...pyytää apua ehkä sellasiin tosi vakaviinkin juttuihin, jota haluaa kenties vaikka raskauden keskeytyksestä tai muuta päätöstä, että ne-

hän on hyvin henkilökohtaisia asioita ja siinä punnitaan sitä kehenkä luottaa ja kehenkä ei luota. (H2)

Kyllä se (luottamussuhde) on tärkeätä, koska yleensä jos ei luoteta niin puhutaan, puhutaan vaan joitakin asioita ja yleensä niitä vaikeita asioita ei haluta puhua, eikä pyytää apua eikä uskalleta pyytää, niin ilman sitä luottamusta ei saa oikeenlaista tietoo eikä pysty auttaa. (H5)

Jälkihuollossa kotikäyntejä suositaan paljon ja moni työntekijä oli sitä mieltä, että nuoren kotona kontaktin luominen nuoreen on helpompaa. Tällöin nuori on omalla reviirillään ja vuorovaikutus on usein avoimempaa ja luonnollisempaa.

Nuori on omalla reviirillään siellä (kotona), jos hän tulee mun toimistoon ja mun huoneeseen ni se on ensinnäkin semmone toimistoympäristö, semmone jäykkimeininkiä enemmänkin. (H2)

7.1.2 Lähiverkoston huomioiminen työssä

Haastateltavat pitivät lähiverkosta tärkeänä yhteistyökumppanina sekä voimavarana, jos nuoren suhteet lähiverkostoon ovat myönteiset. Vanhemmilta voidaan saada tietoa nuoren tilanteesta, joka edistää jälkihuollon tavoitteiden toteutumista. Jotkut vanhemmat pitävät omaehtoisesti hyvin aktiivisesti yhteyttä nuoren omaan työntekijään. Läheisverkoston ja nuoren välistä yhteydenpitoa pyritään tukemaan mahdollisimman paljon, sillä vielä jälkihuollon päättymisen jälkeenkin on hyvin tärkeää, että nuorella on verkosto, joka tukee ja auttaa häntä.

Työntekijä kartoittaa nuoren kanssa hänen läheisverkostoaan itsenäistymissuunnitelmaa tehtäessä tai verkostokartan avulla. Nuoren ollessa hakijana jälkihuollon palveluihin, lähiverkosta kutsutaan verkostoneuvotteluihin, joihin he voivat halutessaan osallistua. Joillakin nuorilla verkosto nähdään hyvänä tukena ja apuna, mutta joillakin se näyttäytyy negatiivisena. Kaikilla nuorilla ei välttämättä ole lähiomaisverkosta tukena tai verkosto on suppea, jolloin ainoaksi tukijaksi jää viranomaisverkosto. Vaikka lähiverkosta löytyisi, monelta nuorelta puuttuvat silti terveet aikuiskontaktit.

Nuoren täytettyä 18 vuotta, on häneltä kysyttävä lupa työntekijän yhteydenpidosta lähiverkostoon. Tällöin nuori saa itse määritellä keneen sukulaiseen tai läheiseen työntekijä saa olla yhteydessä nuoren asioissa. Jälkihuollossa on käytössä suostumuslomake, jonka täyttämällä nuori voi joko myöntää tai kieltää työntekijän yhteydenpidon läheisiin.

Tärkeänä lähiverkostona nuorelle pidettiin kaveripiiriä. Usealla nuorella kaveriverkosto on laaja ja joillekin sen koettiin olevan jopa tärkeämpi lähiverkosto kuin biologiset sukulaiset. Nuoria kannustetaan luomaan kaverisuhteita esimerkiksi kerran kuukaudessa järjestettävien teemailtojen avulla, missä on mahdollisuus tutustua toisiin jälkihuollon piirissä oleviin nuoriin. Joillakin nuorilla kaveriverkostoa pidettiin kuitenkin huonona vaikuttajana, jolloin työntekijä pyrkii puuttumaan tilanteeseen antamalla apuvälineitä nuorelle miten toimia. Huonosta kaveriporukasta irtautumisen täytyy kuitenkin lähteä nuoresta itsestään.

...jos on itsellään sitä päihdeongelmaa niin vähän samantyyppistä, että niistä (kaveriporukasta) irtautuminen on tosi tosi vaikeeta, mut se vaatii sit siltä nuorelta et se saa siihen tukea ja apua ja mikä otetaan sit huomioon kun asutetaan. (H1)

Moni haastateltavista koki, että lähiverkostoa täytyisi huomioida ja heihin pitäisi pitää yhteyttä enemmän. Kontaktin uudelleen luomista verkostoon pidettiin erityisesti tärkeänä niiden nuorten kohdalla, joilla yhteydenpito on ollut vähäistä ennen jälkihuoltoa. Nuoren kaveripiiristä koettiin myös tiedettävän liian vähän. Asumisohjaajien mielestä kaveripiiriä tulisi huomioida enemmän työssä.

7.1.3 Yksilöllistä identiteetin vahvistamista

Useilla nuorilla identiteetti ei ole eheä ja sen vahvistaminen koettiin työssä tärkeäksi. Nuoren identiteettiä pyritään rakentamaan keskustelemalla hänen kanssaan siitä, millainen on nuoren käsitys itsestään tällä hetkellä ja millainen hän tulevaisuudessa haluaa olla. Tähän voidaan käyttää avuksi roolikartan tekemistä nuoren kanssa. Tämän menetelmän avulla työntekijä kartoittaa nuoren kanssa tämän rooleja eri ympäristöissä sekä kirjaa ne. Asiakkaiden joukossa on kuitenkin nuoria, joilla identiteetti on jo jälkihuoltoon tultaessa vahvalla pohjalla. Nuoret, joilla on vahva identiteetti, tuntevat hyvin itsensä ja osaavat asettaa itselleen realistisia tavoitteita. Identiteetin vahvistamisen koettiin etenevän pienin askelin. Vahvistamisessa tärkeää on luottamussuhteen syntyminen työntekijän ja asiakkaan välille. Nuoren identiteetin rakentumiseen vaikuttaa myös hänen oma käsityksensä onnellisuudesta ja tasapainoisuudesta.

Nuoret tulevat eri lähtökohdista ja identiteetin vahvistaminen jokaisen nuoren kohdalla on yksilöllistä. Nuorilla, jotka tulevat jälkihuoltoon esimerkiksi perhehoidosta, koettiin

olevan usein eheä identiteetti. Kyseisillä nuorilla ei yleensä ole niin paljon taustalla varhaisia vaurioita, jotka vaikuttaisivat negatiivisesti identiteettiin.

Tottakai se (identiteetti) otetaan huomioon nuoren kans, koska ei voi olla samanlaista nuorta, eikä voi olla samanlaista toimintatapaa kaikkien kanssa. (H2)

Haastateltavien mukaan nuoret, joilla on heikko identiteetti, eivät usein tunne omia rajojaan. Tällöin heillä ei myöskään ole realistista käsitystä omista kyvyistään ja voimavaroistaan. Nuorilla, joilla on monia sijoituksia takana, on usein taustalla epäonnistumisia sekä vaurioitumista, jonka takia identiteetti saattaa olla vääristynyt. Tällöin asiakas on saattanut omaksua epäonnistujan identiteetin, joka ei salli itselleen onnistumisia. Myös samaistuminen vahvasti, esimerkiksi päihteitä käyttävään kaveriporukkaan, saattaa luoda vääristyneen identiteetin. Moni on omaksunut ”valmiiksi annetun ja määritellyn” identiteetin, joka useimmiten on laitosten nuoren identiteetti.

Jotkut löytää, löytää viiteryhmiä ja sitä kautta omaa identiteettiä, mutta usein se on aika negatiivinen viiteryhmä. (H5)

Kyllä se identiteetti on tai sitten saattaa se olla semmonen vähän varmistettukin, valmiiksi viitotettu tie ja ei nähdä, visioida tulevaisuutta. (H5)

Työntekijän tehtävänä ei ole määritellä nuoren identiteettiä valmiiksi, vaan ohjata nuorta oikeaan suuntaan identiteetin ollessa heikko tai negatiivinen. Tämä tapahtuu esimerkiksi ohjaamalla nuorta oikeiden palveluiden piiriin. Silloin kun nuoren identiteetti on hyvällä pohjalla ja positiivisessa suunnassa, sitä pyritään tukemaan ja vahvistamaan.

7.1.4 ”Ei mallia miten elää”

Yleisesti ottaen haastateltavat kokivat, että jälkihuolto- nuorella on suurempi riski syrjäytyä. Asiakaskunnassa on nuoria, jotka ovat jo joillain elämän osa-alueilla syrjäytyneitä. Joidenkin nuorten tilanne on kuitenkin parempi ja integroituminen yhteiskuntaan etenee hyvin. Yhden haastateltavan mukaan laitostuminen on jo jollain tavalla syrjäytymistä, tai ainakin lähtökohta syrjäytymiselle. Yhden haastateltavan mielestä osa nuorista elää ”systemin” ulkopuolella.

Nuoren elämänhallinnan sekä vastuunottamiskyvyn koettiin vaikuttavan syrjäytymiseen. Monella nuorella ei myöskään ole ollut hyvää mallia elämälle. Haastateltavat kokivat syrjäytymisriskin olevan suurempi niiden nuorten kohdalla, jotka eivät ole nähneet muuta kuin laitospaikkaa. Nuori ei tällöin kuitenkaan välttämättä itse koe olevansa syrjäytynyt. Joidenkin kohdalla syrjäytymisen ensisijaisena syynä pidettiin mielenterveysongelmia ja päihteidenkäyttöä.

Haastateltavien mukaan syrjäytyminen usein tapahtuu useilta elämän osa-alueilta samanaikaisesti. Näitä osa-alueita ovat esimerkiksi toimeentulo ja työ sekä perhesuhteet, jolloin perheen korvaa kaveripiiri.

Haastateltavat kokivat työn haasteeksi toimintakykyä heikentävät pitkän aikavälin ongelmat nuorella. Esimerkiksi jos nuorella on paniikkihäiriö, se vaikuttaa kontaktin luomiseen sekä asioiden hoitamiseen. Ongelmien koettiin olevan usein syvällä, jolloin ne saattavat olla myös piilossa. Asiakas on saattanut oppia välttelemään ongelmiaan, jolloin ne eivät tule myöskään työntekijän tietoon. Tällöin haasteena pidettiin ongelmiin riittävän ajoissa puuttumista.

Välillä tuntuu tietysti, että liimailee sitä laastari ja potilaalla on syöpä. Että pitäs päästä paljon syvemmälle, koska ne on ne ongelmat siellä, siellä syvällä myös. Että niitten ratkominen on tietysti paljon mutkikkaampaa, saada ehkä realistinen elämäkuva, -katsomus... (H5)

Yhteiskunnan muutosten koettiin vaikuttavan nuorten ongelmiin sekä syrjäytymiseen. Asiakaskunnan koettiin muuttuvan koko ajan haastavammaksi. Haastateltavien mukaan ongelmat ovat syventyneet ja huonosti voivia perheitä on yhä enemmän. Nuorten haasteena pidettiin yhteiskunnan kiireellisyyttä sekä asioiden monimutkaisuutta ja organisaatiomuutoksia.

Mutta mutta jotkut asiat tehään nuorille kauheen vaikeeksi, että et et on se sitten meidän lastensuojelunuori tai ihan tavallinen tavallinen perheessä oleva nuori, että ei niitä kaikkia tällöisiä asioita oikein ymmärretä, että mitä ne tarkoittaa ja miks niitä tehdään ja et et erittäin vaikeita sanotaanko kapulakieltä tässä yhteiskunnassa niinku käytetään, että että ei oo niinku selko ohjeita sitten mitä mitä nää nuoret pystyis pystyis ymmärtää. (H1)

Työntekijöiden mukaan alkoholin veroalennus on lisännyt nuorten alkoholin käyttöä, mutta myös muiden päihteiden käyttö on lisääntynyt suvaitsevaisuuden kasvaessa. Nuorilla on ollut ongelmia myös rahan käytössä ja sen suhteuttamisessa, markkojen vaihtuessa euroiksi. Työtilanne on myös muuttunut. Töitä on tarjolla nykypäivänä vähemmän nuorille, joilla ei ole ammatillista koulutusta.

... kyllähän tää on varmaan iso muutos, että duunit on kadonnu. Sen tyyppiset, mitä sä voisit tehdä, tehdä ilman ammattitaitoa, ammattikoulutusta, tai voisit tehdä sitä silloin kun sä oot siinä kunnossa. (H5)

7.1.5 Vastuuttaminen ja sitoutuminen

Jälkihuollossa nuorta pyritään vastuuttamaan omasta toiminnastaan, erityisesti kun nuori on täysi-ikäinen. Haastateltavat kokivat, että moni nuori haluaakin ottaa itsestään vastuuta ja oppia itsenäistymistaitoja. Nuorta tuetaan ja autetaan valinnoissa, mutta tavoitteena on, että hän itse oppisi pyytämään apua ongelmatilanteisiin ja toiminta sekä ratkaisut olisivat nuoresta itsestään lähteviä. Työntekijän tehtäväksi koettiin nuoren kannustaminen ja rohkaiseminen siihen, ettei kaikessa tarvitse onnistua, eikä kaikkea tarvitse osata ilman viranomaisen apua. Erityisen tärkeänä pidettiin, että nuori ottaa vastuun asumisestaan ja asunnon kunnosta sekä omista vieraistaan.

...näähän on kuitenkin jo sen ikäisiä näähän nuoret ja meidän tehtävä on heitä valmentaa siihen, et ne oikeesti itse tekee niitä valintoja, ne oikeesti itse kantaa vastuun niistä valinnoista ja meidän tehtävä on niinku avata niitä eri vaihtoehtoja ja kertoa niinku kokemuksen syvällä rintäänällä, että mitä mitä jostakin valinnasta voi seurata... (H3)

Vastuuttamisen päämääränä jälkihuollossa on nuoren itsenäistymistaitojen karttuminen ja jälkihuollon loppuvaiheessa työntekijän ”itsensä tarpeettomaksi tekeminen”, jotta nuori pärjää tuen päättymisen jälkeen itsenäisesti. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan ota aina vastuuta omasta toiminnastaan, jolloin työntekijän tehtävänä pidetään nuoren vastuuttamista. Vastuun väistäminen koettiin helpoksi osalle nuorista, koska he ovat tottuneet, että kaikki asiat järjestyvät viranomaisverkoston avulla. Osa nuorista elää myös niin tässä hetkessä, etteivät he kykene näkemään valintojensa vaikutusta tulevaisuuteen.

Nuoret sitoutuvat pääasiallisesti hyvin jälkihuoltoon sen vapaaehtoisuuden takia. Suunnitelmien toteutumisen kannalta nuori tulisi saada sitoutumaan toimintaan. Edellytyksenä jälkihuollon aloittamiselle on nuoren lupaus sitoutua tapaamisiin.

No ku tää on vapaaehtoista toimintaa, ni nuoret on yleensä myöskin sitoutuneit siihen ja ne tietää mitkä on ne ne perussäännöt, ehkä ne odotukset ja edellytykset, ni mä en näkis et se on sinänsä mitää vallankäyttöä, koska se on molemminpuolin toimii ja kun tää on positiivista palvelua ja hyvää hyvää niinku mitä heille tarjotaan niin yleensä siin ei oo hirveesti mitään ongelmaa, etteikö nuori sitten myöskin näkis sitä vallan näitä niinku syytä miksi vaaditaan jotain tiettyjä asioita. (H2)

Nuori saadaan sitoutumaan toimintaan paremmin silloin, kun hänet otetaan mukaan jälkihuollon suunnitteluun. Tästä esimerkkinä on asumisen tukisuunnitelman tekeminen nuoren kanssa yhdessä. Osalle nuorista tulevaisuuden suunnitteleminen tuottaa vaikeuksia, jolloin tukisuunnitelman tekeminen auttaa heitä hahmottamaan tulevaisuuttaan sekä ohjaa toimintaa oikeaan suuntaan.

Liiallinen vallankäyttö nähdään negatiivisena lähestymistapana asiakassuhdetta ajatellen. Täysi-ikäisellä nuorella on valta päättää omista asioistaan ja elämästään. Työntekijän tehtäväksi koettiin nuoren ohjaaminen sekä erilaisten vaihtoehtojen suosittelu, vaikka lopullinen päätösvalta on nuorella itsellään. Toisaalta vallankäytöllä tarkoitettiin nuoren ohjaamista liian nopeasti tiettyyn suuntaan, mihin nuori ei välttämättä ole vielä valmis. Mikäli nuori on alaikäinen, valta on myös alueen lastensuojelun sosiaalityöntekijällä.

7.1.6 Ohjaus, neuvonta ja motivointi

Jälkihuoltotyö koettiin hyvin pitkälle ohjauksena, neuvontana ja johdatteluna sekä nuoren motivointina, kannustamisena ja tukemisena. Ohjaus liittyy usein konkreettisiin asioihin, kuten esimerkiksi kelassa asioimiseen, toimeentulotuen hakemiseen ja työhakemuksen kirjoittamiseen. Erityisen tärkeänä pidettiin myös nuoren ohjaamista sopivien palveluiden ja hoidon piiriin, sekä nuoren edun ajamista.

Sehän on sitä ohjausta sitten ja toistoja, että jotkut asiat sitten osataan tehdä kun muutetaan meidän tukiasunnosta pois. (H1)

Jälkihuollossa tavoitteena on tukea nuorta toimimaan itse ja puolesta tekemistä pyritään välttämään. Joskus työntekijät joutuvat kuitenkin sanomaan nuorelle lujasti, jotta toiminta olisi oikean suuntaista. Tavoitteena on olla antamatta nuorelle valmiita toimintamalleja, mutta tarvittaessa työntekijä kuitenkin johdattelee keskustelua tiettyyn aiheeseen ja suuntaan.

...johdattaa heit jotenki sillälaila siin keskustelussa, et he itse oivaltaa tavallaan, et mitä he siinä tilanteessa voi ehkä tehdä. (H4)

Haastateltavat pitivät tehtävänä osoittaa oikeita toimintatapoja ja ajattelumalleja, sekä tarjota nuorelle terveen aikuisen mallin. Nuorta ohjataan toimimaan yhteisöissä sekä autetaan asumiseen liittyvissä asioissa. Tärkeänä tehtävänä pidettiin myös eri vaihtoehtoista kertomista ja yhteiskunnan realiteettien opettamista. Nuoren kanssa käydään myös arvokeskusteluja siitä, mikä on oikein ja mikä väärin.

...täs työssä ni kuitenkin opetetaan nuorille sitä, että miten niinku yhteiskunnas niinku oikeesti toimitaa, et mitkä ne on ne realiteetit. (H4)

Tavoitteena on auttaa nuorta ymmärtämään tämän hetkisten päätösten vaikutus tulevaisuuteen. Yksittäisistä tapauksista käydään myös nuoren kanssa keskustelua. Niitä pohditaan eri näkökulmista, sekä mietitään miksi hän on toiminut ja valinnut tietyllä tavalla. Tärkeää on myös miettiä yhdessä nuoren kanssa, miten valinnat vaikuttavat tulevaisuuteen. Nuoren epäonnistuuessa, toivon ylläpitäminen ja rohkaiseminen koettiin työntekijän tehtäväksi.

Työntekijöiden ja nuorten välisillä keskusteluilla pyritään hahmottamaan nuoren tilannetta kokonaisuudessaan. Keskustelutilanteessa nuoren kanssa tärkeäksi tekijäksi keskustelun onnistumiselle koettiin oikeanlainen ympäristö. Esimerkiksi nuoren kodissa keskustelutilanne on usein luonnollisempi ja vapaamuotoisempi.

7.1.7 Menneisyyden huomioiminen, tulevaisuuden visioiminen

Työn lähtökohtana ei pidetty menneisyyden syvällistä läpikäymistä, koska usein menneisyyttä on käsitelty nuoren kanssa jo ennen jälkihuoltoa. Tärkeäksi kuitenkin koettiin nuoren sijoitushistorian ja taustan sekä riskien, kuten nuoren mielenterveys- tai päihdeongelman, tunteminen. Nuoren elämänkaaren hahmottamiseksi voidaan käyttää mennei-

syysmatkailua tai elämänjanaan, missä nuori kirjaa omia elämäntapahtumiaan. Nämä menetelmät koettiin luonteviksi keinoiksi saada tietoa nuoren menneisyydestä. Jälkihuollon päätavoitteeksi koettiin keskittyminen tulevaisuuteen ja sen suunnitteluun. Menneisyyttä käsitellään silloin enemmän jos sieltä nousee asioita, jotka vaikuttavat myös tulevaisuuteen ja auttavat ymmärtämään nuoren toimintaa ja käyttäytymistä. Keskustelua menneisyydestä käydään myös nuoren toiveista riippuen, mutta jälkihuoltotyö ei kuitenkaan ole verrattavissa terapiaan. Tarvittaessa nuori ohjataan muiden palveluiden piiriin käsittelemään enemmän menneisyyttään.

...se on hirveen tärkeä, että se historia, oma historia on hanskassa kun pitäs lähteä sitä tulevaisuutta suunnittelemaan. (H3)

Jälkihuoltotyön pitäisi pääasiallisesti olla ennaltaehkäisevää työtä, mutta usein se koettiin kuitenkin myös korjaavaksi työksi. Osa työntekijöistä näki ennaltaehkäisyn ja korjaavan työskentelyn sulautuvan työssä yhteen, koska työssä joudutaan käsittelemään sekä menneisyyttä että tulevaisuutta usein samanaikaisesti. Työskentelyn alkuvaiheessa korjaavan työotteen koettiin painottuvan enemmän ja myöhäisemmässä vaiheessa työnkuva muuttuu enemmän ennaltaehkäiseväksi.

Korjaavan työn elementteinä pidettiin esimerkiksi ongelmiin puuttumista ja aikaisempien vaikeiden elämäntapahtumien läpikäymistä, sekä elämänhallinnan lisäämistä. Myös terveen aikuisen mallin ja roolin osoittaminen, sen puuttuessa nuoren elämästä, koettiin korjaavaksi työksi. Yhden haastateltavan mielestä korjaavaa työtä on tiukempi väliintulo, silloin kun nuoren asiat ovat jo kriisiytyneet. Osa työntekijöistä kuitenkin koki korjaavan työn haastavaksi tässä vaiheessa nuoren elämää. Tällöin korjaavana työnä pidettiin kannustamista, tukemista ja oikeaan suuntaan ohjaamista. Ennaltaehkäisevän työn tärkeänä elementtinä pidettiin syrjäytymisen ehkäisemistä.

Ehkä se on tota on myöskin sitä ennaltaehkäisevää työtä kun kuitenkin tulevaisuudesta on kyse ja sen suunnittelusta nuoren niin aika pitkälle sitä, et tietysti se voi olla se alkuvaihe myöskin hyvin semmosta korjaavaa, mut pyritään siihen, että se ois enemmän sitten sinne ulospäin suuntautuvaa ja tulevaisuutta ajatellen. (H1)

Haastateltavat kokivat jälkihuoltotyössä olevan selkeä alku ja lopputavoite, mitä kohti pyritään. Työ sisältää monia vaiheita ja lyhyitä prosesseja. Kaikki prosessit vaihtelevat

asiakkaasta riippuen ja työ elää nuoren tilanteen mukaan. Kuitenkin työn koettiin aina etenevän tiettyjen vaiheiden kautta.

...täytyy määritellä lähtökohta mistä lähetään liikkeelle, arvioida tuen tarve esimerkiksi ja sitte arvioida ja sitten asettaa tavoitteita, välitavoitteita ja sitten arvioida niitä koko ajan, sitä etenemistä ja suunnata toiminta toisella tavalla, jos ei jos jos se on ollu niinku, jos se ei lähde sujumaan. (H3)

Prosessin eteneminen on yksilökohtaista. Prosessi voi myös pysähtyä väliaikaisesti, mennä taaksepäin tai epäonnistuaakin. Tällöin työntekijän täytyy suunnata tavoitteita uuteen suuntaan nuoren voimavarojen mukaisesti.

7.1.8 Tavoitteena itsenäisyys

Jälkihuollon tärkein tavoite on nuoren itsenäistyminen. Monella nuorella on halu selvitä itsenäisesti, mutta siihen tarvitaan työntekijän tukea ja apua. Jälkihuollossa nuorelta odotetaan omatoimisuutta, vastuunottamista ja itsenäistä ratkaisukykyä, koska tuen määrä ja valvonta on vähäisempää kuin esimerkiksi lastensuojelulaitoksessa. Erityisesti jälkihuollon päättymisen lähestyessä, nuorelta odotetaan omillaan pärjäämistä. Työntekijän on kuitenkin aina hyvä muistaa, että jokaisella nuorella on oma käsityksensä itsenäisyydestä.

...monesti taustalla on se halu selvitä itsenäisesti, mutta sit kuitenkin huomataan aika äkkiä et kaikkee ei ihan osatakaan. (H5)

Tietysti aluks ohjataan ja neuvotaan mitenkä mitäki lippua ja lappua täytetään, mitä liitteitä siihe tarvii sitte, mut se ois se idea, että nuori oppis tekemään sen kaiken itse. (H2)

Itsenäistymisen kannalta tärkeäksi koettiin ammattiin tähtääminen, opiskeleminen tai visio ja suunnitelma opinnoista. Myös nuoren taloudellista puolta ajatellen, työllistyminen koettiin tärkeäksi. Työntekijän tulee myös painottaa nuorelle, että toimeentulotuki on viimesijainen tuki.

Nuoren itsenäistymisen kannalta tärkeäksi koettiin nuoren kunnioittaminen ja kuunteleminen, sekä hänen tekemiensä päätösten arvostaminen. Tavoitteiden saavuttamisen kannalta on tärkeää kuunnella nuorta ja hänen toiveitaan. Nuoren oman reviiirin kunnio-

oittaminen koettiin tärkeäksi. Reviirillä työntekijät tarkoittivat nuoren asuntoa sekä henkilökohtaisia asioita.

...mä lähen siitä liikkeelle, että mä arvostan aina tai kunnioitan ihmisten tekemiä niinku ratkasuja, että se että sitten keskustella nuoren kanssa siitä, miksi hän on tehnyt tän valinnan ja ja tota mihin se niinku johtaa ja mitkä on sen jälkeen vaihtoehdot... (H3)

...toisten kanssa se (vuorovaikutussuhde) niinkun syntyy sillälailla syvemmäks syvemmäks, että et kaikki nuoret ei niin halua puhua omista asioistaan mut et sillon pitää niinku kunnioittaa sitä... (H4)

Työntekijän on tärkeä nähdä nuoren tekemät ratkaisut hänen näkökulmastaan sekä kohdella jokaista nuorta yksilönä. Tämän pohjalta työntekijän tulee valita sopivat lähestymis- ja toimintatavat. Nuoren kuuleminen kaikissa häntä koskevissa asioissa on tärkeää. Nuoren äänen kuuluviin saaminen koettiin kuitenkin haastavaksi tilanteissa, joissa on mukana laaja viranomaisverkosto. Nuoret pystyvät ottamaan myös tietoa eri tavalla vastaan.

Ja vaikee tilannehan se on jos otetaan 18-vuotias ja sijoitetaan viis viis ns. asiantuntijaa niin menishän sitä kuka tahansa semmoseen tilanteeseen niin siel on vaikee saada omaa ääntä kuuluviin. (H5)

7.2 Koulutuksen antamat valmiudet

Asumisohjaajilla on hyvin vaihtelevat koulutustaustat, minkä takia haastatteluissa nousi esille paljon erilaisia koulutuksesta opittuja asioita ja valmiuksia. Yleisesti ottaen sosiaaliohjaajan tasoisen koulutuksen koettiin antaneen hyvät valmiudet asumisohjaajan työlle. Erikoistuminen ja lisäkoulutuksiin osallistuminen koettiin kuitenkin työntekijän vahvuudeksi työn vaativuuden takia.

7.2.1 Koulutuksessa opitut asiat

Haastateltavat kokivat saaneensa koulutuksesta perusteoretietoa, esimerkiksi lastensuojelusta, päihdeongelmista, sosiaali- ja toimeentulotuesta sekä jonkin verran kriminaal työstä. Koulutuksen koettiin myös tarjonneen hyvän lähtökohdan asiakaslähtöiselle työotteelle sekä sijaishuollon tuntemiselle. Koulutuksesta haastateltaville on myös hahmot-

tunut kokonaiskuva sosiaalipalveluista. Koulutuksesta saatu perustieto antaa valmiudet reagoida mahdollisimman ajoissa nuorten ongelmiin.

Kyllä mä näkisin niinku, että tämmönen sosiaalialan tutkinto antaa kuitenkin niinku sen peruslähtökohdan ja oikeen lähestymistavan.
(H5)

Koulutuksen koettiin vaikuttavan omaan asennoitumiseen sekä tarjonnan ratkaisukeskeisen ajattelumallin. Koulutuksessa korostetun kehittävän työtteen ja jatkuvan työn arvioinnin koettiin myös olevan hyödyllistä asumisohjaajan työssä. Koulutukseen jäätiin kaipaamaan enemmän tietoa lastensuojelusta sekä menetelmäkoulutusta. Joissakin tapauksissa koulutus koettiin liian suppeaksi työnkuvaa ajatellen.

Koulutuksen aikana opittua teoriapohjaa pääsee haastateltavien mukaan soveltamaan hyvin käytännön työssä. Teoriatuntemus herättää haastateltavien mukaan paljon pohdintaa ja lisää ymmärrystä käytännön työstä. Teoria auttaa ymmärtämään, miksi jonkun tavoitteen toteuttamiseksi toimitaan juuri tietyllä tavalla.

...sielt (teoriasta) on niinku saanu semmosii ihan hyvii vinkkejäki niinku et miten esimerkiks päihdeongelmaisen kanssa sit niinkun toimia erilaisissa tilanteissa ja ehkä vähän hahmottaa sitä niinkun nuoren päihdeongelmaa erilaila, kun et jos ei olis teoriatietoa. (H4)

Toiminnan taustalla haastateltavat näkivät teorian sekä omakohtaiset kokemukset siitä, mikä toimii ja mikä ei. Asumisohjaajat eivät kokeneet käyttävänsä työssä mitään tiettyä koulutuksessa opittua menetelmää, vaan soveltavansa opittuja teorioita ja menetelmiä tilanteesta riippuen.

7.2.2 Erikoistuminen ja lisäkoulutus vahvuutena

Erikoistuminen ja suuntaavat opinnot koulutuksessa koettiin tärkeäksi. Niiden kautta haastateltavat kokivat saavansa laajemman näkökulman työhön. Erityisesti lapsiin, nuoriin tai päihde- ja mielenterveyspuolelle suuntautuneet opinnot koettiin vahvuudeksi asumisohjaajien työssä. Erikoistumisen avulla työyhteisössä voidaan tehdä sujuvasti parityötä, jolloin päästään hyödyntämään kaikkien työntekijöiden vahvuuksia.

Haastateltavat pitivät lisä- ja täydennyskoulutusta tarpeellisena asumisohjaajan työssä. Täydennyskoulutuksen koettiin vahvistavan työntekijän omia vahvoja puolia, sekä olemassa olevaa koulutusta ja tietoa.

... onhan se selvää, että se motivaatio ja kaikki niinku itsessään tapahtuva kehitys tapahtuu se eteenpäin ni on se kouluttautuminen niinku puhuin justiin, et vahvistaa niitä omia vahvoja puolia. (H1)

Päivitystä koulutukseen koettiin tarvittavan, jotta asiakkaita osataan ohjata oikeaan hoitoon ja tiedetään eri palveluiden tarjoajista. Erityisesti päihdekoulutusta olisi haastateltavien mukaan hyvä saada jatkuvasti, koska tilanne muuttuu koko ajan. Lisäkoulutuksen koettiin myös pitävän työntekijän vireänä työssä sekä tarjoavan uutta näkökulmaa omaan työhön. Päihde- ja mielenterveyskoulutusta kaivattiin erityisesti lisää työyhteisössä. Myös vertaistuesta haluttiin saada lisää tietoa.

...on ne koulutukset hirveen tärkeitä myös niinku tämmösten asenne seikkojen takia, että että miten tässä saatais tavallaan uutta näkökulmaa omaan työhön ja se ei oo pelkästään se tieto. Koulutuksessa on myös se hyvä puoli, että siellä keskustellaan eri aloilta eri puolilta tulevien ihmisten kanssa... (H3)

...jotenkin nää vertaistukikuviot ja tämmösiä mitä meillä esimerkiks on vielä käyttämättömiä resursseja vielä tavallaan ois ja ja tota sitten tää läheisten kanssa tehtävä työ, siihen tarvittas koulutusta... (H3)

7.2.3 Työkokemuksen ja työelämäharjoitteluiden kautta ammattilaiseksi

Haastateltavat kokivat asumisohjaajan työn vaativan aikaisempaa työkokemusta esimerkiksi lastensuojelu- tai päihdetyöstä. Pelkän koulutuksen ei koettu tuovan syvällistä ymmärrystä työstä. Moni koki oppineensa eniten koulutuksen aikaisissa työelämäharjoittelussa sekä työtä tekemällä. Esimerkiksi työelämäharjoittelussa pääsee harjoittelemaan teorian soveltamista käytännön työhön.

...työharjoittelussa on just se hyvä puoli, et sä pääset seuraamaan miten joku toinen ammattilainen tekee sitä mihin sä niinku, mihin työhön sä oot itte niinku menossa niin tota se antaa niinku hirveesti, että sä niinku kuuntelet ja opit ja sit rupeet niinku yrittämään itte sitä. (H4)

Työntekijöiden mukaan persoonallisuudella on suuri vaikutus työskentelytapaan. Tapaan työskennellä vaikuttavat myös omakohtaiset kokemukset, sekä omat mieltymykset tiettyihin menetelmiin ja toimintatapoihin. Ammatillisuutena pidettiin tilanteen mukaan toimimista. Itselleen oikeanlaisen toimintatavan löytämisen koettiin kuitenkin vievän aikaa.

...et se on vähän semmosta et pala sieltä ja pala täältä, et se mikä tuntuu niinku hyvältä ja mikä sopii itselle siihen omaan omaan työtapaan... (H3)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksissä kerromme, mitkä sosiaalipedagogiikan osa-alueet selvästi painottuvat lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajien työssä. Haastatteluissa osa asumisohjaajista käytti sosiaalipedagogiikan termejä kertoessaan työstään. Kuitenkin kaikkien työssä on nähtävissä sosiaalipedagogiikan osa-alueita. Kerromme myös, mitä sosiaaliohjaajan tasoisessa koulutuksessa opittuja asioita pystyy soveltamaan käytännön työssä ja miten hyvät valmiudet koulutus on antanut asumisohjaajan työlle.

8.1 Vuorovaikutus

Sosiaalipedagogisessa asiakastyössä on tärkeää dialogisuuteen pyrkiminen asiakkaan kanssa. Dialogisuus on ihmisten välistä tasavertaista kommunikointia ja vuorovaikutusta. Aidon dialogisuuden avulla aukeaa uusia näkökulmia. (Hämäläinen 1999: 68, liite 1; Mönkkönen 2002: 33.) Vuorovaikutus on jälkihuoltotyön ydinkohta, jota ilman työtä ei voida tehdä. Haastateltavien mukaan vuorovaikutuksessa tavoitellaan avointa ja aitoa ilmapiiriä, joka syventää asiakaskontaktia. Vuorovaikutuksen syntymistä edesauttaa luottamussuhteen syntyminen työntekijän ja asiakkaan välille. Myös jälkihuollon vapaaehtoisuus vaikuttaa myönteisesti vuorovaikutuksen syventymiselle.

Sosiaalipedagogisessa työssä merkityksellistä on asiakkaan kohtaaminen yhteisöissä. Asiakkaan sosiaaliset ja yhteiskunnalliset suhteet tulee ottaa työssä huomioon, jotta pystytään tarkastelemaan hänen elämänsä kulkua, ongelmia sekä mahdollisuuksia (Hämäläinen 1999: 68; Hämäläinen 2000: 23.) Kontaktin luomiseen jälkihuoltotyössä vaikuttaa

nuoren lähiverkoston tunteminen ja yhteydenpito heihin, mikäli verkosto voidaan nähdä positiivisena voimavarana. Lähiverkostolta saadaan myös tietoa nuoresta, mikä auttaa hahmottamaan nuoren tilannetta paremmin. Jälkihuollossa nuorille järjestetään teemailtoja, joiden avulla pyritään tukemaan sekä nuorten keskinäisiä että työntekijöiden ja nuorten välisiä vuorovaikutussuhteita ja niiden syntymistä.

Dialogisuus on kommunikaatio- ja keskustelutaitoa, missä tietoa täydentävät molemmat osapuolet. Dialogisuudella tavoitellaan vuorovaikutuksen vastavuoroisuutta, moniäänisyyttä ja moniarvoisuutta. Dialogisuuteen pyritessä työntekijän ei tule määritellä valmiiksi asiakkaan toimintaa. (Mönkkönen 2002: 33; Vilka 1996: 49; Mönkkönen yms. 1999: 27.) Kaikessa jälkihuoltotyössä toiminnan ja ratkaisujen tulisi olla nuoresta itsestään lähteviä, koska itsenäistymisen kannalta vastuunottamisen oppiminen on välttämätöntä. Moni nuorista haluaakin omatoimisesti päättää asioistaan ja ottaa vastuuta. Jälkihuollossa pyritään nuoren itsenäistymiseen ohjaamisen ja keskustelun avulla. Jälkihuollossa olevien nuorten täysi-ikäisyyden ja oman päätäntävällän takia on hyvin tärkeää, että dialoginen suhde syntyy ja nuori avautuisi työntekijälle elämästään.

Sosiaalipedagogisessa työssä on tärkeää kohdata asiakas keskustelussa. Dialogisuudessa pyritään asiakkaan itseoivaltamiseen. Työntekijä ei määrittele asiakkaan arvostuksia, eikä tarjoa hänelle valmiita toimintajärjestelmiä. Tasavertaiseen vuorovaikutukseen, dialogisuuteen, on joskus kuitenkin haastavaa päästä sosiaalialan työssä, silloin kun työntekijän täytyy käyttää valtaa tavoitteiden toteutumiseksi. (Hämäläinen 1999: 66, 68; Mönkkönen yms. 1999: 27, 30; Mönkkönen 2002: 26.) Puolesta tekemistä ja valmiiden toimintamallien tarjoamista pyritään välttämään jälkihuoltotyössä. Nuorelle kerrotaan eri vaihtoehtoista sekä keskustellaan hänen kanssaan arvoista sekä hänen omista tavoitteista. Työntekijän tulee tarvittaessa ohjata keskustelua oikeaan suuntaan. Välillä nuorta joudutaan kuitenkin ohjaamaan tiukasti johonkin suuntaan, mikäli nuori ei itse näe esimerkiksi toiminnan haittavaikutuksia tulevaisuuteensa.

Dialogisuutta on toimintojen ja suunnitelmien rakentaminen yhteistyössä. Tällöin asiakas saadaan myös paremmin motivoitumaan toimintaan. (Mönkkönen yms. 1999: 30.) Jälkihuollossa nuori otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun, mikä edesauttaa hänen motivoitumistaan ja sitoutumistaan jälkihuoltoon. Asumisen tukisuunnitelman laatiminen auttaa myös nuorta hahmottamaan tulevaisuuttaan sekä ohjaa toimintaa oikeaan suuntaan.

Dialogismissa on tärkeää sanojen merkitysten ymmärtäminen. Kieli on sosiaalisen todellisuuden rakentaja. Mikäli asiakas ei ymmärrä käytettyä kieltä, on hänen mahdotonta ymmärtää keskustelun merkitystä ja toiminnan suuntaa. (Mönkkönen 2002: 32; Mönkkönen yms. 1999: 24.) Asumisohjaajan täytyy osata käyttää kieltä, jota nuori ymmärtää. Työntekijän tehtävänä on myös usein selventää esimerkiksi virastoissa käytettävää ammattisanastoa.

Dialogisuuden onnistumiseksi on toisen ihmisen ja hänen mielipiteidensä kunnioitus tärkeää. Asiakkailla tulisi olla oikeus päättää omasta elämästään ja elämäntavasta. (Hämäläinen 1999: 68, liite 1; Mönkkönen yms. 1999: 24.) Työntekijät kunnioittavat ja arvostavat työssään nuoria sekä heidän mielipiteitään ja tekemiään päätöksiä. Jälkihuolto nuoren oman reviirin kunnioittaminen on myös tärkeää hyvän vuorovaikutusympäristön rakentamiseksi. Nuorta tulee kunnioittaa myös silloin, kun hän ei halua puhua syvällisemmin omista henkilökohtaisista asioistaan työntekijän kanssa. Myös nuoren fyysistä reviiriä, kuten nuoren omaa kotia, tulee kunnioittaa. Joillekin nuorille vuorovaikutus tutussa ympäristössä voi olla helpompaa kuin toimistoympäristössä.

Dialogissa asiakas tulee nähdä oman elämänsä asiantuntijana ja subjektina. Vuorovaikutuksessa kaikkien osapuolten tulee osallistua tasavertaisesti toimintaan, olla tekijöitä ja toimijoita. (Mönkkönen yms. 1999: 32.) Jälkihuoltotyössä työntekijän tulee katsoa asioita nuoren näkökulmasta sekä kuunnella nuorta ja hänen toiveitaan. Jokaista nuorta tulee kohdella yksilöllisesti, jotta voidaan toimia juuri hänelle sopivalla ja edunmukaisella tavalla.

Kaikki keskustelu ei ole dialogista (Mönkkönen 2002: 33). Haastateltavien mukaan dialogisuuden periaate ei kaikkien jälkihuolto nuorten kohdalla pääse toteutumaan. Osa nuorista ei kerro työntekijöille henkilökohtaisista asioistaan enempää kuin on tarpeellista, esimerkiksi nuoret, joilla löytyy lähiverkostosta ihminen jolle hän avautuu. Tällöin kommunikaatio nuoren ja työntekijän välillä voidaan nähdä yksipuolisena.

8.2 Elämänhallinta

Sujektiuden vahvistamisella tarkoitetaan ihmisen vastuunottamisen, itsensä toteuttamisen sekä omaan elämänkulkuun vaikuttamisen ja moraalisen yksilönä toimimisen tu-

kemista (Hämäläinen 1999: 61-62). Asumisohjaajien työssä nämä osa-alueet tulivat selkeästi esille ja niitä pidettiin jälkihuollon nuorten itsenäistymisen lähtökohtana.

Subjektius voidaan nähdä ihmisen ominaisuutena. Esimerkiksi kasvatuksen kautta se on voinut muokkautua joko heikoksi tai vahvaksi. Kiinnittyminen yhteiskuntaan ja sen toimintajärjestelmiin edellyttää riittävää subjektiuden kehittymistä. Sosiaalipedagogiikassa on tärkeää löytää yhteiskunnallisia sekä kasvatuksellisia edellytyksiä subjektiuden vahvistamiseksi. Näihin liittyvät puutteet ja ongelmat on myös tärkeää ottaa huomioon. (Hämäläinen 1999: 33, 62, 79.) Jälkihuollon nuorten haasteena voidaan nähdä yhteiskunnan nopea kehittyminen ja asioiden monimutkaisuus. Asumisohjaajien tehtävänä on tukea nuorta selviytymään arjessa ja ohjata nuorta oikeiden palvelujen piiriin, jotta itsenäinen elämän olisi mahdollista jälkihuollon jälkeen. Myös kasvatukselliset puutteet ja ongelmat tulisi ottaa huomioon jälkihuollon aikana, esimerkiksi ohjaamalla nuori terapiaan. Asumisohjaajat kokivat tehtäväkseen myös terveen aikuisen mallin osoittamisen nuorelle, erityisesti silloin jos nuori ei ole sitä saanut kotoa tai muusta lähiverkostosta.

Tavoitteena sosiaalipedagogiikassa on mahdollistaa ihmisten yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä eläminen, oikeuksineen ja velvollisuuksineen (Hämäläinen 1999: 61-62). Jokaisella huostaan otetulla nuorella on oikeus jälkihuoltoon. Sitoutuminen palveluun tuo nuorelle oikeuksien lisäksi myös velvollisuuksia. Näitä ovat esimerkiksi vastuunottaminen asunnon kunnossapidosta ja sovittuihin tapaamisiin tuleminen.

Subjektisuuden vahvistamisessa on tärkeää, että ihmisen elämäntilannetta tuetaan elämäntien eri vaiheissa. Ihminen, jolla on vahva subjektiuosuus, on kykenevä kehittämään myös itseään ja pystyy vaikuttamaan toimintaansa ja elämäntilanteensa. Tällöin ihminen tietää oman paikkansa yhteiskunnassa ja hän on yhteistyökykyinen. (Hämäläinen 1999: 33, 62.) Jälkihuollotyössä työntekijöiden tavoitteena on auttaa nuoria ymmärtämään heidän tekemiensä päätösten vaikutus tulevaisuudessa. Tärkeänä nähdään myös nuoren toivon ylläpitäminen sekä rohkaiseminen nuoren kohdatessa epäonnistumisia.

Elämäntilannetta jaetaan sekä ulkoiseen että sisäiseen. Ihmissuhteiden luominen, sekä osallistuminen palveluihin ja aktiviteetteihin parantaa ulkoista elämäntilannetta. Elämäntilannetta näkyy parhaiten arkisissa toiminnoissa ja tilanteissa (Hämäläinen 1999: liite 1; Hämäläinen 2000: 21). Asumisohjaajat pyrkivät tukemaan nuoren ulkoista elämäntilannetta esimerkiksi ohjaamalla heitä koulutukseen sekä työelämään ja harrastustoimin-

taan. Nuorten kanssa myös harjoitellaan arkisia asioita kuten ruuanlaittoa. Teemaitojen tarkoitus on aktivoida nuoria luomaan ihmissuhteita. Sisäisen elämänhallinnan tukeminen näkyy jälkihuoltotyössä nuorten kannustamisena itsenäiseen toimintaan ja ratkaisujen tekemiseen ohjauksen ja neuvonnan avulla.

Subjektiivisuuden vahvistamisen kannalta on tärkeää, että ihminen on tietoinen itsestään, ympäristöstään, menneisyydestään ja jossain määrin myös tulevaisuudestaan (Mönkkönen yms. 1999: 14). Jälkihuoltotyön lähtökohtana on suunnata toiminta ja ajattelu tulevaisuuteen. Nuoren taustan ja sijoitushistorian tunteminen on kuitenkin oleellista nuoren elämänkaaren ja tulevaisuuden hahmottamiseksi. Menneisyyden käsitteleminen on kuitenkin avuksi työntekijälle ja nuorelle silloin kun sieltä nousee asioita, jotka ovat hidasteena tai esteenä nuoren tulevaisuuden suunnittelulle tai selittävät nuoren käyttäytymistä ja toimintaa.

8.3 Identiteetin eheyttämisen tukeminen

Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen henkilökohtaisia ja sosiaalisia ominaisuuksia). Identiteetti rakentuu ja jäsentyy erilaisten roolien kautta. Identiteetti voidaan jakaa henkilökohtaiseen ja sosiaaliseen identiteettiin. (Helkama yms. 2001: 366, 383; Hämäläinen 1999: 70.) Nuoren identiteetin vahvistaminen koettiin tärkeäksi osaksi jälkihuoltotyötä, koska monen nuoren identiteetti on heikko tai negatiivinen. Vahvan henkilökohtaisen identiteetin omaavat nuoret jälkihuollossa tuntevat hyvin itsensä ja osaavat asettaa itselleen realistisia tavoitteita. Jälkihuollon piirissä on kuitenkin paljon nuoria, joiden henkilökohtainen identiteetti ei ole eheä. Kyseisillä nuorilla on hankaluuksia tunnistaa omat rajansa, eikä heillä välttämättä ole realistista käsitystä omista kyvyistään ja voimavaroistaan.

Sosiaalinen identiteetti muodostuu ryhmissä ja yhteisöissä, jolloin ihminen jakaa identiteetin ominaisuudet ryhmän muiden jäsenten kanssa (Helkama yms. 2001: 366). Joillekin jälkihuollossa oleville nuorille kaveripiiri on tärkein lähiverkosto, mistä ainoa malli elämässä toimimiselle tällöin tulee. Osa nuorista samaistuu johonkin ryhmään. Usein tällainen viiteryhmä on kuitenkin negatiivinen, esimerkiksi päihteitä käyttävä ryhmä. Nuorten identiteetti saattaa olla myös vääristynyt epäonnistumisten ja vaurioitumisten takia, jolloin nuori on saattanut omaksua esimerkiksi epäonnistujan identiteetin. Työntekijöiden tehtävänä on ohjata nuoren sekä henkilökohtaista että sosiaalista identiteetin

rakentumista oikeaan ja positiiviseen suuntaan. Esimerkiksi heikkoa henkilökohtaista identiteettiä pyritään muuttamaan positiivisempaan suuntaan auttamalla nuorta näkemään omat mahdollisuutensa ja voimavaransa, sekä kannustamalla nuorta muutokseen. Nuoren käsitys itsestään ja onnellisuudesta vaikuttaa identiteetin rakentumiseen. Esimerkiksi vääristyneen identiteetin omaava nuori ei välttämättä tunnista kykyjään ja mahdollisuuksiaan.

Haastatteluissa ilmeni, että yhteydenpito nuoren kaveripiiriin on vähäistä. Moni kuitenkin oli sitä mieltä, että tähän pitäisi panostaa tulevaisuudessa enemmän. Henri Tajfelin sosiaalisen identiteetin teorian mukaan tärkeää onkin yksilön sosiaalisen identiteetin muodostumisessa seurata ryhmien vaikutusta ihmiseen, sekä miten tietyn ryhmän jäsenyys vaikuttaa häneen (Helkama yms. 2001: 31).

Identiteettiä rakennetaan käymällä läpi asiakkaan kanssa hänen historiaa, tämänhetkistä elämäntilannetta ja tulevaisuutta. Tähän asiakas tarvitsee yhteisön tukea ja voimaa. (Hämäläinen 1999: 69; Mönkkönen yms. 1999: 31.) Asumisohjaajan tehtävä ei ole määrittellä nuoren identiteettiä valmiiksi, vaan ohjata nuorta oikeaan suuntaan, esimerkiksi tarjoamalla terveen aikuisen mallin nuorelle. Työntekijät myös keskustelevat nuorten kanssa siitä, minkälainen on nuoren käsitys itsestään tällä hetkellä sekä tulevaisuudessa. Jälkihuollossa työntekijä voi esimerkiksi tehdä nuoren kanssa yhdessä roolikarttaa, jotta nuoren paikka yhteiskunnassa hahmottuisi paremmin. Haastateltavat kokivat nuoren identiteetin vahvistamisen etenevän pienin askelin.

8.4 Syrjäytymisen ehkäiseminen

Sosiaalipedagogisen työn tavoitteena on auttaa ihmistä kiinnittymään yhteiskuntaan ja toisaalta kasvamaan itsenäiseksi yksilöksi. Integroitumisella tarkoitetaan yksilön tai ryhmän kiinnittymistä yhteiskuntaan ja sen järjestelmiin. (Hämäläinen 1999: liite 1, 79-80.) Jälkihuoltotyössä nuoren integroiminen yhteiskuntaan on erittäin tärkeää, koska jälkihuollossa olevalla asiakkaalla on suurempi riski syrjäytyä kuin normaalissa kotioloissa kasvaneella nuorella. Esimerkiksi jo laitostuminen voidaan nähdä jonkin asteisena syrjäytymisenä tai lähtökohtana sille. Kuitenkin joidenkin nuorten kohdalla integroituminen yhteiskuntaan on hyvällä mallilla jo jälkihuoltoon tultaessa, jolloin yhteiskuntaan kiinnittyminen ei ole niin haastavaa.

Lähtökohtana integroitumiselle ovat elämänhallinta, kyky toimia yhteiskunnan jäsenenä sekä riittävän hyvä itsensä tunteminen (Hämäläinen 1999: liite 1, 79-80). Syrjäytymisen syitä jälkihuoltonuorilla ovat haastateltavien mukaan esimerkiksi mielenterveysongelmat ja päihteidenkäyttö. Myös heikko elämänhallinta sekä vastuunottamiskyky vaikuttavat jälkihuoltonuorten syrjäytymiseen.

Sosiaalipedagogiikassa ongelmiin pyritään vastaamaan käytännön keinoin sekä toiminnallisilla ratkaisuin. Sosiaalipedagogisessa työssä erityisen tärkeää on aktivoida niitä nuoria, jotka eivät ole vielä päässeet kouluttautumaan, siirtymään työelämään tai ovat muuten syrjäytymisvaarassa. (Hämäläinen 1999: 17, 20; Mönkkönen yms. 2003: 11.) Jälkihuoltonuoria pyritään integroimaan yhteiskuntaan harrastamalla nuoren kanssa, esimerkiksi käymällä elokuvissa, kertomalla eri koulutusvaihtoehdoista ja työllistymismahdollisuuksista. Nuorta myös opastetaan arjen asioissa ja neuvotaan virastoissa asioimisessa.

Sosiaalipedagogiikan tavoitteena on saada ihminen kiinnittymään yhteiskunnan toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin, jolloin samalla vahvistetaan yksilön persoonallisuuden kehitystä ja identiteetin muodostumista (Hämäläinen 1999: 63). Moni jälkihuollossa oleva nuori saattaa ottaa kaveripiiristään huonoja vaikutteita, jolloin työntekijän tehtävä on kannustaa nuorta oikeanlaisten toimintojen ja yhteisöjen pariin. Mikäli nuorella katsotaan olevan negatiivista vaikutusta antava kaveriporukka, työntekijä voi ennaltaehkäistä nuoren syrjäytymistä asuttamalla nuoren eri alueelle kuin missä hänen kaveripiiri asuu tai oleskelee. Asunnon sijaintia tulee miettiä esimerkiksi silloin, jos nuoren kavereilla on päihdeongelmaa.

Sosiaalipedagogiikassa tavoitteena on osoittaa ihmiselle muutoksen mahdollisuus (Hämäläinen - Kurki 1997: 23). Syrjäytymistä voidaan ehkäistä neuvomalla nuorta kriisi- tai ongelmatilanteissa toimimisessa. Esimerkiksi jos nuorelle tarjotaan päihteitä, tulee työntekijän keskustella nuoren kanssa siitä, miten hän voi kyseisessä tilanteessa toimia oikein ja erilailla, kuin ennen on toiminut.

Yhteiskunnan nopea kehitys on lisännyt nuorten syrjäytymisriskiä. Tähän pyritään vastaamaan sosiaalipedagogisen työn avulla. (Hämäläinen 1999: 23.) Yhteiskunnan muutokset ovat tuoneet sekä jälkihuollon asumisohjaajille että asiakkaille haasteita. Asiakaskunta on vaikeutunut ja ongelmat ovat syventyneet. Nuorten haasteena on yhteis-

kunnan nopeassa kehityksessä mukana pysyminen, kiireellisyys sekä asioiden monimutkaistuminen. Alkoholin veroalennuksen myötä, nuorten alkoholin käyttö on lisääntynyt. Suvaitsevaisuuden kasvaessa yhteiskunnassa myös muiden päihteiden käyttö on lisääntynyt. Nykyään työllistyminen on myös vaikeampaa nuorille, joilla ei ole ammatillista koulutusta.

Syrjäytymisen ongelmien lievittämiseksi voidaan käyttää joko ennaltaehkäiseviä tai korjaavia työmenetelmiä. Sosiaalipedagogisessa työssä ennaltaehkäisevän työn merkitys on kuitenkin suurempi. (Hämäläinen 1999: 35, 75.) Jälkihuoltotyön pitäisi haastateltavien mukaan olla ennaltaehkäisevää työtä, mutta aina tämä ei kuitenkaan käytännön työssä toteudu, esimerkiksi nuorten ongelmien syvyyden ja pitkäaikaisuuden takia. Usein nämä menetelmät sulautuvat toisiinsa, mutta erityisesti jälkihuollon alkuvaiheessa katsottiin korjaavan työn painottuvan enemmän. Ennaltaehkäisevä työ koettiin syrjäytymisen ehkäisemiseksi, ja tämän takia sitä tulisi tulevaisuudessa painottaa vielä enemmän.

Sosiaalipedagogiikassa sosiaaliset ongelmat ja syrjäytyminen nähdään usein prosessina (Hämäläinen 2000: 26). Haastateltavat kokivat jälkihuoltotyön sisältävän monia eri vaihteita ja prosesseja, mitkä vaihtelevat asiakkaasta riippuen. Nuoren kohdatessa ongelmia, joita hän ei pysty omin voimin selvittämään, työntekijän täytyy suunnata tavoitteita uudelleen nuoren voimavarojen mukaisesti.

8.5 Koulutuksesta saadut tiedot ja taidot

Asumisohjaajilla on vaihtelevat koulutustaustat, mutta sosiaaliohjaajan tasoista koulutusta pidettiin hyvänä asumisohjaajan työhön. Koulutuksesta on saatu perusteoriatietoa ja sen koettiin tarjonneen hyvän lähtökohdan asiakaslähtöiselle työotteelle sekä sijaishuollon tuntemiselle. Koulutus on myös antanut hyvät valmiudet ratkaisukeskeiseen ajatteluun sekä kehittävään työotteeseen. Koulutukseen jäätin kuitenkin kaipaamaan enemmän menetelmäkoulutusta. Suuntaavat opinnot tai erikoistuminen koulutuksen aikana, erityisesti lapsiin, nuoriin tai päihde- ja mielenterveyspuolelle, koettiin eduksi asumisohjaajan työlle.

Kuitenkin lisä- ja täydennyskoulutuksia pidettiin tärkeänä työn ohella, sillä niiden koettiin päivittävän tietoa sekä motivoivan ja kehittävän myös työntekijää lisää. Erityisesti

päihdekoulutusta koettiin tarvittavan jatkuvasti. Mielenterveys- ja vertaistukikoulutusta kaivattiin myös työyhteisössä lisää.

Haastateltavat kokivat oppineensa eniten koulutukseen sisältyneistä työelämäharjoitte-
luista, missä on jo päässyt harjoittelemaan teorian soveltamista käytännön työhön. Sosi-
aalipedagogisessa työssä pyritäänkin aktiiviseen vaikuttamiseen sekä käytännön ja teo-
rian yhdistämiseen ja niiden suhteen pohtimiseen (Hämäläinen 1999: 12; Hämäläinen
2000: 17). Aikaisemman työkokemuksen katsottiin olevan välttämätöntä työn vaativuu-
den takia. Erityisesti lastensuojelun tai päihdepuolen työkokemuksen katsottiin olevan
eduksi.

8.6 Työntekijän persoonallisuus työotteessa

Asumisohjaajien työtä määrittävät tietyt yleiset toimintaperiaatteet sekä lait. Jokaisella
työntekijällä on kuitenkin oma persoonallinen tapa tehdä työtä, mihin vaikuttavat oma-
kohtaiset kokemukset sekä omat mieltymykset, joiden pohjalta käytettävät toimintatavat
ja menetelmät valitaan. Myös asiakas ja hänen tilanteensa huomioidaan yksilöllisesti
toimintatapoja valittaessa. Itselleen oikeanlaisen toimintatavan löytäminen vaatii kui-
tenkin aikaa ja kokemusta.

Sosiaalipedagogisessa työssä työntekijän tulee valita käyttämänsä menetelmät asiakas-
lähtöisesti. Tämä vaatii työntekijältä spontaaniutta, luovuutta, tilanneherkkyyttä, rohke-
utta ja joustavuutta työotteessaan. (Hämäläinen 1999: 77.) Työntekijät pitivät tärkeim-
pinä ominaisuuksinaan vuorovaikutustaitoja, itsenäistä työtettä, oma-aloitteisuutta,
yhteistyökykyä, eläytymistä nuoren tilanteeseen sekä halua kehittää työtä. Näiden omi-
naisuuksien lisäksi, työntekijät painottivat nuorten tarvitsemien palveluiden sekä lain
tuntemista.

Eettiset kysymykset tulee ottaa huomioon, kun asiakastilanteisiin ja ongelmiin etsitään
toiminnallisia ratkaisuja (Hämäläinen 2001: 20). Asumisohjaajat pohtivat eettisiä kysy-
myksiä ja yhteisiä arvoja työyhteisössään. He pitävät tärkeänä asiakastilanteiden läpi-
käymistä kollegoiden ja esimiehen kanssa, etenkin moniongelmaisissa tapauksissa. Täl-
löin eettisiä kysymyksiä voidaan tarkastella eri näkökulmista. Työntekijät reflektoivat
myös säännöllisesti omaa tapaansa tehdä työtä. Tähän hyvänä keinona pidetään mielipi-

teiden ja palautteen saamista omasta toimintatavasta muilta työntekijöiltä sekä esimieheltä. Osa haastateltavista koki tarvitsevansa henkilökohtaista työnohjausta.

8.7 Kehitysideat työlle ja jatkotutkimusaiheet

Asumisohjaajat kokivat, että nuoren läheisverkostoon tulisi pitää jatkossa enemmän yhteyttä. Erityisesti nuoren kaveripiiriä tulisi enemmän tuntea, sillä monen työntekijän mukaan kaveripiiriä ei oteta työssä juuri ollenkaan huomioon tällä hetkellä. Työntekijöiden mukaan nuoren kuulemiseen ja mielipiteiden huomioimiseen tulisi kiinnittää huomiota enemmän, kun viranomaisverkosto on laaja ja palavereissa on monia eri viranomaistahoja mukana.

Työnkuvia ja rakenteita tulisi myös haastateltavien mukaan selkiyttää ja eriyttää. Asumisohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työnkuvaa pidettiin tällä hetkellä samankaltaisina. Asumisohjaaja-nimikettä pidettiin liian suppeana työnkuvan laajuutta ajatellen. Työntekijät kuitenkin kokivat tekevänsä osaamistaan vastaavaa työtä.

Työajan koettiin välillä olevan riittämätön työtehtävien suuren määrän takia. Nuorten tapaamisiin kaivattiin lisää aikaa. Joidenkin haastateltavien mielestä asiakasmäärä voisi olla myös pienempi, etenkin jos kyse on moniongelmaisista asiakkaista. Osa haastateltavista koki, että asuntojen kuntotarkastusten ei tulisi kuulua heidän työtehtäviinsä. Asumisohjaajan työn rakenteita tulisi myös tarkistaa ja kehittää jatkuvasti, jotta asiakaslähtöinen työ toteutuisi. Joidenkin nuorten katsottiin myös tarvitsevan jälkihuollon tapaista palvelua vielä 21 ikävuoden jälkeenkin.

Jatkotutkimusaiheeksi ehdotettiin selvitystä jälkihuollossa olleiden nuorten tilanteesta palvelun loppumisen jälkeen. Asumisohjaajat kokivat työn kehittämisessä tärkeäksi kuulla jälkihuollosta poistuneiden nuorten kuulumisia ja heidän kokemuksiaan jälkihuollon hyödyllisyydestä. Mielenkiintoiseksi koettiin myös saada tietoa siitä, miten nuorten yksin asuminen on sujunut. Toiveena oli myös saada selvitys nuorten vanhempien kokemuksista jälkihuollosta ja vanhemmille suunnatun tuen riittävydestä.

9 TUTKIMUSEETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Etiikka tutkii moraaliin liittyviä kysymyksiä, kuten oikein toimimista, hyvän ja pahan erottelua toiminnan yhteydessä sekä hyvää elämää. Pidimme eettisyyden mielessämme koko opinnäytetyöprosessin ajan menetelmiä ja toimintatapoja valitessamme. Eettiset ohjeet ovat suuntaa-antavia, ne eivät ole tarkkaan määriteltyjä, kun kyseessä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. (Hämäläinen - Niemelä 1993: 10; Eskola - Suoranta 1999: 52; Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005: 6.)

Ennen varsinaisen työskentelyn aloittamista haimme tutkimuslupaa Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta, koska opinnäytetyössämme on käytetty henkilökuntaa koskevia yksilökohtaisia tietoja. Luvan allekirjoittaessamme sitouduimme pitämään salassa saamamme tiedot, jotka Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista velvoittaa pitämään salassa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812 14§; Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto 2005).

Haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista asumisohjaajille. Mielestämme työssämme oli eettisesti oikein antaa päätäntävalta osallistumiseen työntekijöille itselleen ja koimme näin myös saavamme aikaan avoimen ja luottamuksellisen ilmapiirin haastatteluisissa. Kerroimme asumisohjaajille myös työstämme ja sen vaiheista mahdollisimman tarkkaan, jolloin noudatimme niin sanottua asiaan perehtyneesti annettua suostumusta. (Eskola - Suoranta 1998: 52, 102; Helkama - Myllyniemi - Liebkind 2001: 45.)

Pyysimme työntekijöiltä luvan haastatteluiden nauhoittamiseen ja suorien lainauksien käyttämiseen työssämme. Kerroimme haastateltaville etukäteen sähköpostitse haastattelun keston, tyylin sekä sen, että turvaamme heidän tunnistamattomuuden työmme jokaisessa vaiheessa. Pidimme myös haastattelujen aikana mielessä eettisyyden. Vaikka työntekijä on suostunut haastatteluun, voi hänellä olla eettisiä tai henkilökohtaisia syitä olla ottamatta kantaa kaikkiin aihealueisiin. (Eskola - Suoranta 1998: 53.)

Validiteetti, joka voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen, lisää työn luotettavuutta realistisen luotettavuusnäkömyksen mukaan. Grönforsin (1982) mukaan ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten vastaavuutta aineistoon. Jotta ulkoinen validiteetti saavutetaan, tulee aineisto kuvata totuudenmukaisesti ja tarkasti. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan teorian ja menetelmien yhteensopivuutta. Työn luotet-

tavuuden saavuttamiseksi olemme kuvanneet työssämme mahdollisimman tarkasti opinnäytetyöprosessiamme. Työssämme käytämme ainoastaan tietoja, jotka ovat työmme kannalta oleellisia. Litteroimme saamamme tiedot totuudenmukaisesti ja sanatarkasti. Jotta myös lukija saa totuudenmukaisen kuvan haastatteluista, olemme käyttäneet suoria lainauksia tuloksia raportoidessamme. Olemme perustelleet käyttämiemme menetelmien soveltuvuutta työhömmee, joka myös lisää työn validiutta. (Eskola - Suoranta 1998: 214.)

Kaikki saamamme tieto on luottamuksellista. Säilytimme sekä käsitelimme aineistoa tietosuojalain mukaisesti. Asumisohjaajilla on oikeus saada nähdä kaikki aineistoon liittyvä materiaali, joka koskee heitä. Toimitamme myös valmiin opinnäytetyömme jälkihuoltoyksikön henkilökunnalle. (Helkama yms. 2001: 46; Eskola - Suoranta 1998: 52.)

Opinnäytetyössämme toteutamme myös sosiaalialan ammattilaisen eettisyyden periaatetta, sillä sosiaalialan ammatillisen työn tavoitteita ovat hyvien ratkaisumallien kehittäminen ja voimavarojen lisääminen. Saimme haastatteluista tietoa, mikä on yleistettävissä laajemmaksi olosuhdeselvitykseksi ja kehityssuunnaksi. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005: 25.)

10 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoitus oli selvittää lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajien työssä käyttämiä sosiaalipedagogisia osa-alueita sekä sosiaaliohjaajan tasoisesta koulutuksesta saatuja työvalmiuksia. Haastatteluista saamamme aineisto oli laaja ja monipuolinen, sekä vastasi tutkimuskysymyksiimme hyvin. Aineistosta nousi esille kaikki sosiaalipedagogiikan osa-alueet, joita käsitelimme työssämme. Koulutuksesta saimme hyvin monipuolista tietoa, johtuen asumisohjaajien erilaisista koulutustaustoista ja työkokemuksen määrästä.

Yhteistyö Tehty-hankkeen työntekijöiden ja asumisohjaajien kanssa onnistui hyvin koko opinnäytetyöprosessimme ajan, minkä vuoksi viiden haastateltavan saaminen oli myös vaivatonta. Teemahaastattelu osoittautui hyväksi valinnaksi. Haastateltavat pääsivät kertomaan omia ajatuksiaan ja mielipiteitään avoimesti, sekä saimme kerättyä mo-

nipuolista materiaalia. Aineiston analysointi oli palkitsevaa, mutta työstä aineiston runsauden takia. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi selkeytti aineistoamme ja sieltä nousi hyvin vastauksia tutkimuskysymyksiimme, jotka tukivat keräämäämme teoriapohjaa.

Jälkihuollon tavoite on tukea nuorta itsenäistymisessä ja asumisessa. Tavoitteiden toteutumiseksi asumisohjaajat pitivät tärkeänä vuorovaikutussuhteen luomista työntekijän ja nuoren välille, luottamussuhteen syntymistä ja asiakkaan omien voimavarojen tunnistamista. Vahvistamalla asiakkaan identiteettiä ja subjektiutta koettiin, että samalla voidaan myös kartoittaa nuoren itsenäistymiseen vaadittavia taitoja ja edesauttaa integroitumista yhteiskuntaan.

Haastatteluista selvisi, että sosiaaliohjaajan koulutusta pidetään sopivana asumisohjaajan työhön. Työelämäharjoitteluja ja alan työkokemusta pidettiin erittäin tärkeänä teoriaopintojen lisäksi, asumisohjaajien työnkuvaa ajatellen. Lisä- ja täydennyskoulutusta katsottiin tarvittavan jatkuvasti tietojen päivityksen takia.

Opinnäytetyöprosessimme oli mielenkiintoinen ja opettavainen. Tietopohjamme lastensuojelusta ja jälkihuollosta laajeni prosessin aikana. Koulutuksesta kirjoittamamme taustatieto lisäsi tietämystämme koulutuksen historiasta ja kehityssuunnista. Koemme myös työmme olevan työelämlähtöinen. Opinnäytetyömme selventää asumisohjaajien työn sisältöä ja nostaa esille tärkeimmät nuoren tukemiseen liittyvät tekijät. Haastatteluista esille nousseiden työn puutteiden ja kehitysideoiden kautta, jälkihuoltotyötä voidaan kehittää vielä asiakaslähtöisemmäksi.

LÄHTEET

- Asetus yhteiskuntatieteellisistä tutkinnoista annetun asetuksen muuttamisesta 615/1999 4a§.
- Eskola, Jari - Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Filppa, Virpi 2002: Kansalaisten tarpeista sosiaalialan erityisosaamiseen. Osaamisen monimuotoisuutta jäsentämässä. Edita Prima Oy: Helsinki.
- Heikkilä, Matti - Roos, Milla 2004: Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2005. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino.
- Helkama, Klaus - Myllyniemi, Rauni - Liebkind, Karmela 2001: Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto 2005: Tutkimuslupahakemus. Helsinki: Helsingin kaupungin Sosiaalivirasto.
- Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto 2007: Lasten sijaishuolto. Verkkodokumentti. Päivitetty 23.8.2007.
<http://www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTENT=/fi/Sosiaalivirasto/Perheiden+palvelut/Lasten+sijaishuolto>. Luettu 17.9.2007.
- Hirsjärvi, Sirkka - Hurme, Helena 2000: Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hämäläinen, Juha 1999: Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto Koulutus- ja kehittämiskeskus Avoin yliopisto.
- Hämäläinen, Juha 2000: Sosiaalipedagoginen strategia koulutuksesta ja työstä syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhan alla elävien nuorten auttamiseksi. Snellman-instituutti: Kuopio.
- Hämäläinen, Juha - Kurki, Leena 1997: Sosiaalipedagogiikka. WSOY: Porvoo.
- Hämäläinen, Juha - Niemelä, Pauli 1993: Sosiaalialan etiikka. Juva: WSOY.
- Kananoja Aulikki - Elovainio Marko (toim.) 1994: Sosiaali- ja terveydenhuollon työn tulevaisuus. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- Ketola, Tuija - Kokkonen Tuomo 1993: Sosiaalialan työn lähtökohtia. Kirjayhtymä Oy: Helsinki.
- Kyngäs, Helvi - Vanhanen, Liisa 1999: Sisällön analyysi. Hoitotiede Vol. 11, no 1/ -99.
- Laaksonen, Sari 2004: Jälkihuolto-opas. Gummerus kirjapaino Oy: Saarijärvi.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005/272 6§.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812 14§.

Lastensuojelu ja sijaishuolto 2006: Lastensuojelun keskusliitto. Verkkodokumentti. Päivitetty 4.10.2006. <http://www.lskl.fi/showPage.php?page_id=84 - jalkihuolto>. Luettu 14.10.2006.

Lastensuojelulaki 2007/417 30§, 75§, 76§.

Liukonen, Ritva - Lukman, Leena 2007: Tehty-hanke, Loppuraportti. Painossa.

Lukman, Leena 2007: Kehittävä sosiaalityöntekijä. Hallinto- ja kehittämiskeskus, Tehty-hanke. Helsinki: Suullinen tiedonanto (päivämäärä).

Metsämuuronen, Jari 2000: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: International Methelp Ky.

Mönkkönen, Kaarina 2002: Dialogisuus kommunikaationa ja suhteenä: Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion yliopisto painatuskeskus.

Mönkkönen, Kaarina - Nurro, Marjukka - Väisänen, Raija 1999: Sosiaalipedagogiikan käytännön sovelluksia. Kuopio: Kuopion yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus.

Nurmi Heli (toim.) 1993: Sosiaalialan keskiaste uudistuu. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.

Semi, Eija 2006: Sosiaalialan ja sosiaalipedagogiikan yhteys ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmissa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Ammattieettinen lautakunta 2005: Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Kinestasis Oy.

Sosiaalialan koulutusohjelma 2007: Sosionomi asiantuntijana. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Verkkodokumentti. Päivitetty 28.3.2007. <<http://www.stadia.fi/opiskelu/sote/sosiaaliala/>>. Luettu 22.10.2007.

Talentia 2005: Sosiaalialan koulutukset ja kelpoisuudet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.

Tehty-hanke 2006 a: Lapsiperheiden vastuualue nykytilan kartoitus. Helsinki: Helsingin kaupungin Sosiaalivirasto, Hallinto ja -kehittämiskeskus.

Tehty-hanke 2006 b: Johtavien sosiaalityöntekijöiden kysely, jälkihuollon versio. Helsinki: Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto.

Tehtävänkuvauslomake 2007: Jälkihuollon asumisohjaajien tehtävän vaativuusarviointi.

Vilka, Matti 1996: Kohtaaminen taitona: Dialogisuus ihmistutkimuksen lähtökohtana ja menetelmänä. Lahti: Lahden kaupungin painatuskeskus.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TEHTY-HANKE	2
3 LASTENSUOJELUN JÄLKIHOOLTO	3
3.1 Jälkihuollon tavoitteet	3
3.2 Asumisen järjestäminen jälkihuollossa	5
3.3 Jälkihuollosta tehdyt selvitykset	6
4 SOSIAALIALAN HISTORIA JA KOULUTUS	7
4.1 Sosiaaliturvan kehitys	7
4.2 Sosiaalialan koulutuksen kehityssuunnat	8
4.3 Sosiaalialan työntekijät ja tutkintonimikkeet	9
5 SOSIAALIPEDAGOGINEN TEORIA	10
5.1 Dialogisuus	12
5.2 Subjektuuden vahvistaminen ja elämänhallinta	13
5.3 Identiteetin vahvistaminen	14
5.4 Integraatio	15
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	16
6.1 Tutkimuskysymykset	17
6.2 Haastattelut	17
6.2.1 Haastateltavien valikoituminen ja yhteydenpito	17
6.2.2 Teemahaastattelu	19
6.2.3 Haastatteluiden kulku ja arviointi	19
6.3 Sisällönanalyysi	20
7 TULOKSET	21
7.1 Sosiaalipedagogiikan osa-alueet työssä	21
7.1.1 Vuorovaikutus on työn ydin	22
7.1.2 Lähiverkoston huomioiminen työssä	23
7.1.3 Yksilöllistä identiteetin vahvistamista	24
7.1.4 ”Ei mallia miten elää”	25
7.1.5 Vastuuttaminen ja sitoutuminen	27
7.1.6 Ohjaus, neuvonta ja motivointi	28
7.1.7 Menneisyyden huomioiminen, tulevaisuuden visioiminen	29
7.1.8 Tavoitteena itsenäisyys	31
7.2 Koulutuksen antamat valmiudet	32
7.2.1 Koulutuksessa opitut asiat	32
7.2.2 Erikoistuminen ja lisäkoulutus vahvuutena	33
7.2.3 Työkokemuksen ja työelämäharjoitteluiden kautta ammattilaiseksi	34
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	35
8.1 Vuorovaikutus	35
8.2 Elämänhallinta	37
8.3 Identiteetin eheyttämisen tukeminen	39
8.4 Syrjäytymisen ehkäiseminen	40
8.5 Koulutuksesta saadut tiedot ja taidot	42

8.6 Työntekijän persoonallisuus työotteessa	43
8.7 Kehitysideat työlle ja jatkotutkimusaiheet	44
9 TUTKIMUSEETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	45
10 POHDINTA	46
LÄHTEET	48
LIITTEET 1 - 3	

KIRJE ASUMISOHJAAJILLE

Hyvä asumisohjaaja

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomi opiskelijaa Helsingin ammattikorkeakoulu Stadiasta ja teemme parhaillaan opinnäytetyötämme. Työnimi opinnäytetyöllemme on ”Lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajien työn sisällön määrittely”. Tarkoituksenamme on selvittää haastattelemalla asumisohjaajina työskentelevien työtehtäviä, työn kuvaa sekä kokemuksia ammatti-identiteetistä. Tarvittaessa tarkoituksenamme on myös havainnoida asumisohjaajien sekä asiakkaiden (nuorten) välisiä asiakastilanteita, mikäli saamme kaikilta osapuolilta suostumuksen tähän. Opinnäytetyömme on osa Tehty-hanketta (Helsingin kaupungin Sosiaalivirasto - tehtävarakenteen ja työmallien kehittäminen sosiaalialan työssä).

Opinnäytetyötämme varten tarvitsisimme 5-9 asumisohjaajaa haastateltavaksemme. Olemme suunnitelleet että haastattelut järjestettäisiin työpaikallanne Hämeentien yksikössä ja haastattelut kestäisivät noin 30-45 minuuttia. Haastattelumuotona käytämme teemahaastattelua. Haastattelussa sekä havainnoinnissa keskitymme ainoastaan asumisohjaajien työn kuvan selvittämiseen, emmekä itse asiakkaisiin. Tarkoituksena olisi nauhoittaa haastattelut, jotta analysointi olisi tarkempaa.

Kaikki keräämämme tieto on luottamuksellista, emmekä paljasta työssämme haastateltavien henkilöllisyyttä. Nauhat ja muut kerätyt materiaalit haastatteluista ja havainnoinnista hävitämme kun työmme valmistuu.

Toivomme, että löytäisitte aikaa osallistua haastatteluunne ja tätä kautta avustamaan suuresti opinnäytetyömme valmistumista sekä Tehty- hankkeen toimintaa. Pyydämme teitä ilmoittamaan suostumuksestanne tammikuun 2007 loppuun mennessä. Haastattelut olisi tarkoitus suorittaa kevään 2007 aikana, mieluiten kuitenkin helmi-maaliskuun aikana. Tällöin meille jäisi tarvittava aika haastattelujen purkamiselle ja analysoinnille. Opinnäytetyömme on tarkoitus valmistua jouluna 2007.

Yhteyshenkilömme Sosiaalivirastossa on Leena Lukman. Opinnäytetyömme ohjaaja koululta on Maaria Numminen.

Vastaamme mielellämme mahdollisiin lisäkysymyksiin. Yhteyttä meihin voi ottaa sähköpostitse tai puhelimitse.

Kiitos etukäteen!

Ystävällisin terveisin

Niina Nurminen ja Sanna Merta

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

tutkimuskysymykset:

1. Mitkä sosiaalipedagogiikan osa-alueet painottuvat lastensuojelun jälkihuollon asumisohjaajan työssä?
2. Mitä valmiuksia sosiaaliohjaajan tasoinen koulutus antaa asumisohjaajan työlle?

teemat:

1. Koulutus
2. Työssä käytettävät sosiaalipedagogiset menetelmät

-Perustiedot haastateltavasta.

Tukisanat teemoille:

Työssä käytettävät sosiaalipedagogiset menetelmät:

DIALOGISUUS:

- vuorovaikutus
- neuvonantoa vs. puolesta tekemistä
- vallankäyttö
- nuoren kuuleminen
- vapaaehtoisuus
- tavoitteet
- menetelmät

INTEGRAATIO:

- syrjäytymisen ehkäiseminen à keinot ja menetelmät
- ennaltaehkäisy
- korjaava työ
- arjessa auttaminen
- asiakkaan yksilöllisyys
- tulevaisuuden turvaaminen
- työn yleiset periaatteet ja metodit
- työntekijän ominaisuudet
- työote
- yhteiskunnan muutokset

SUBJEKTIUDEN VAHVISTAMINEN:

- itsenäistymisen tukeminen
- elämänhallinta
- vaikuttaminen (oman elämän kulkuun)

- vastuuttaminen / vastuunottaminen
- prosessinomaisuus
- lähiverkoston merkitys (ystävät, perhe..)
- nuoren tausta /historia

IDENTITEETIN VAHVISTAMINEN:

- Henkilökohtainen / sosiaalinen identiteetti
- eheä identiteetti
- identiteetin tukeminen

KOULUTUS:

- mikä koulutus
- vuosia alalla
- työkokemus
- erityisosaaminen
- työmenetelmät
- yhteiskunnan muutosten vaikutus työhön/ työn tekemiseen
- moniammatillisuus
- lisäkoulutus/ täydennyskoulutus
- koulutuksen antamat valmiudet
- haasteellisuus
- teoria vs. käytäntö
- eettisyys
- ajan käyttö

kehittämissideoita?

INDUKTIIVISEN SISÄLLÖNANALYYSSIN ABSTRAHOINTI

Pääkategorioita ovat Sosiaalipedagogiikka ja koulutus. Näiden alla alakategoriat sekä pelkistetyt ilmaiset aineistosta.

1 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA

Ongelmat

epäonnistumiset vs. onnistumiset
toimintakykyä vievät pitkän aikavälin ongelmat
elämää hallitseva ongelma
kriisiytyminen, tiukempi väliintulo
ongelmat syventyneet
varhaisemmassa vaiheessa puuttuminen
ongelmiin puuttuminen

Menetelmät

menneisyys-tulevaisuus jana
elämäkertaketju ja menneisyysmatkailu
työ ei terapiaa
elämänjanamenetelmä
teemaillat

Nuoren verkosto

verkosto- ja roolikartta
harrastaminen nuoren kanssa
yhteisvastuullisuus
ainoastaan viranomaisverkosto
huonosta verkostosta irtautuminen
perhesuhteet
lähiverkosto joko positiivinen tai negatiivinen
lähiomaisverkosto suppea monella
työntekijällä ei oikeutta ottaa yhteyttä nuoren
verkostoon ilman lupaa
viranomaisverkosto laajenee
jotkut vanhemmat aktiivisia
kaverit lähiverkosto
kannustaa kavereita hankkimaan
lähiverkoston kartoitus alkuvaiheessa
yhteistyö lähiverkoston kanssa
lähiverkoston huomioiminen
vanhemmat voimavarana
terveet aikuiskontaktit
lähiverkosto-, verkostoneuvottelut
yhteydenpidon tukeminen
työntekijä yhteydessä vähän kavereihin
yhteisöissä toimiminen

Identiteetti	nuorella erilaiset taustat, kapasiteetit ja identiteetit vääristynyt identiteetti epäonnistujan identiteetti identiteettiä vahvistetaan pikkuhiljaa ei ehjää identiteettiä viiteryhvät identiteetin rakentumisessa valmiiksi määritelty identiteetti samaistuminen hyvän identiteetin tukeminen laitosnuorten identiteetti käsitys onnellisuudesta ja tasapainoisuudesta puuttuminen kehitettäviin asioihin itsensä tunteminen ei käsitystä omista kyvyistä
Vuorovaikutus	tiivis vuorovaikutus rennompia vuorovaikutus teemailtojen kautta vuorovaikutus riippuu nuoresta vuorovaikutus työn ydin aidosti vuorovaikutuksessa luottamus, vuorovaikutus, kunnioittaminen vuorovaikutussuhteen syventäminen kontakti nuoriin haastavaa aito kontakti
Vallankäyttö	esimerkkien kautta vallan käyttöä lopullinen päätösvalta nuorella vallan käyttö ja vastuun ottaminen valta myös sosiaalityöntekijällä liika vallankäyttö huonosta vallankäyttöä on nuoren ohjaaminen tiettyyn suuntaan
Vastuuttaminen	nuorta vastuutetaan nuorten vastuu asumisesta ohjata itse tekemään valintoja ja ottamaan vastuuta nuoret tottuneet et kaikki hoituu vastuun väistäminen vastuunottaminen itsestä ”ei huolta huomisesta” -periaate syy-seuraus
Sitoutuminen	sitoutuminen vapaaehtoisuus sitouttaa nuoren hyvin tärkeätä saada nuori sitoutumaan nuoret hyvin sitoutuu
Syrjäytyminen	vapaaehtoinen syrjäytyminen syrjäytyminen kiireellisyys ja syrjäytyminen

	<p>syrjäytyneisyys vaihtelee nuori pärjää hyvin laitostuminen syrjäytymistä tai hyvä lähtökohta syrjäytymisen osa-alueita syrjäytymistä ns. normaaleista perhesuhteista onnistunut integroituminen syrjäytymisvaara systeemin ulkopuolella eläminen ei mallia miten elää</p>
Luottamussuhde	<p>luottamuksen rakentuminen luottamus ja osallistuminen luottamussuhteen rakentuminen riippuvainen nuoresta ja hänen asenteista luottamussuhde kontaktin luominen nuoreen avun pyytäminen/hyvä luottamus luottamus mahdollistaa vuorovaikutuksen luottamuksen arvoisena oleminen</p>
Ohjaus ja neuvonta	<p>motivointi ja ohjaus tsemppaaminen auttaminen ja tukeminen ohjaaminen oikeisiin palveluihin nuorten ohjeistaminen ja edun ajaminen osoittaa toimintatapoja ja ajattelumalleja päihdehaastatteluja ja hoitonoijausta harjoitellaan käytännössä asioiden hoitamista aletaan kokoamaan elämän palasia vaihtoehtoja esille realiteettien opettaminen lujasti sanominen aikuisen mallin osoittaminen toivon ylläpitäminen, mahdollisuuksien löytäminen</p>
Keskusteleminen	<p>keskustelua ja kokonaistilan huomioonottamista keskustelua vaihtoehtoja arvokeskustelut, yhteiskunnan antamat puitteet motivointi, keskustelu, vaihtoehdot ja yhteiskunnallinen näkökulma keskustelua elämästä luonnolliset keskustelutilanteet</p>
Itseoivaltaminen	<p>keskusteleminen nuoren toiveista ja tulevaisuudesta ei valmiita vastauksia pyrkimys minimoida puolesta tekeminen ei suoria vastauksia johdattelun kautta itseoivaltamiseen</p>
Menneisyys ja tulevaisuus	<p>katse tulevaisuuteen menneisyyden käsittely taka-alalle</p>

jotkut haluaa puhua historiasta
huostaanoton syyt esille
menneisyydellä vaikutus nykyisyyteen
nykyajalla merkitys tulevaisuuteen
menneisyys läpi ja katse tulevaisuuteen
menneisyyteen ei syvemmin takerruta
taustan huomioiminen
ei puututa menneisyyteen ellei tarvetta
nuorten tukisuunnitelma
suunnitelman tekeminen nuoren kanssa

**Korjaava ja-
ennaltaehkäisevä työ**

enemmän ennaltaehkäisevään työhön pyrkimistä
yhteispaketti: ennaltaehkäisevä ja korjaava työ
aina ei ole ennaltaehkäisevää
muuttuu ennaltaehkäiseväksi
korjaavaa elämänhallinnan kannalta, ennaltaehkäisevää
syrjäytymisen kannalta
ei korjaavaa työtä

Yhteiskunnan muutokset

rahan käytön muutokset
organisaatio muutokset
pääteiden käytön suvaitsevaisuus
asioiden monimutkaisuus
asiakaskunta vaikeutuu, alkoholiverotus laski
ei ole töitä

Itsenäisyys

enemmän huonosti voivia perheitä
tuki vähenee jälkihuollossa
työntekijä tekee itsensä tarpeettomaksi
nuorikohtaista mitä itsenäisyys on
nuoret itse oppisi asioimaan
itse tekeminen pitäisi lisääntyä
omat valinnat
halu itsenäistyä
itsenäistymisen tukeminen
jälkihuollon jälkeen hyvät edellytykset itsenäiselle
elämälle

Subjektiivisuuden kunnioittaminen

nuori saataisiin työllistymään yms.
nuorten elämä ja ratkaisut
elämänhallinta
ammattiin ja opintoihin tähtääminen
vapaaehtoisuus
arvostaa nuorta ja hänen tekemiään päätöksiä
yksilöllisyys
nuoren kunnioittaminen
nuoren kuunteleminen
nuoren reviirin kunnioittaminen
subjektiivisuuden kunnioittaminen

Prosessi	nuori on fokus oma mielipide esille nuoren edun ajaminen tapaamiset nuorta varten äänen kuuluviin saaminen käsitellä asioita nuoren näkökulmasta muutos nuoresta lähtevää työskentelyn eri vaiheita pieniä askeleita eteneminen ja pysähtyminen siirtymävaihe lähtökohdan määrittely, tuen tarpeen arvioiminen, tavoitteiden asettaminen alku ja loppu pikku prosessit muuttuvat tilanteet
Rehellisyys	puhutaan realistisesti asioista konkreettisuus ja realismi työssä realisoiminen
Eettisyys	työntekijän aitous ja rehellisyys laki ja eettisyys nuorten arvo yhteiskunnassa työpaikalla eettisyys kohdallaan ammattillisuus yhteiset arvot

2 KOULUTUS

Erikoistuminen	erityistyön käyttöä erikoistuminen vahvistaa omia vahvoja puolia päihdekoulutus tärkeää suuntaavat opinnot
Lisäkoulutus	vertaistukeen lisää koulutusta enemmän paneutumista lastensuojeluun enemmän menetelmäkoulutusta jatkuvaa päihdekoulutusta koulutuksia sopiva määrä
Täydennyskoulutus	täydennyskoulutukset vahvistaa olemassaolevaa koulutusta ja tietoa lisäkoulutus tärkeää hoitoon ohjaaminen vaatii päivitystä koulutus tekee hyvää
Koulutus vs. ammattinimike	asumishjaajat tekee työtä mitä osaa

Koulutuksen hyöty

työ ammattinimikkeen alaista
työnkuva laajempi kuin koulutus
asiakaslähtöisyys
koulutuksesta tietty tieto ja taito
lastensuojelulakia käytetään työssä
ratkaisukeskeinen suuntautuneisuus
oma asennoituminen
kokonaisuuksien hahmottaminen
sosiaalisen ja toimeentulotuen perusteet
kehittävyöote ja jatkuva arviointi
hyvät valmiudet
sijaishuollon ja laitosten tunteminen
eri viitekehysten kautta laajempi näkökulma työhön
peruslähtökohta ja oikea lähestymistapa
ajoissa reagoiminen
perusteoriatieto
asenteet ja uusi näkökulma

Teoria vs. käytäntö

täytyy tietää miksi ja miten asioita tehdään
koulutuksen kautta ei ymmärrystä
teorian peilaaminen käytäntöön
ongelman hahmottaminen teorian kautta, vinkkejä
käytäntöön

**Työharjoittelu ja
-kokemus**

teoria tiedon soveltaminen ja yhdistäminen käytäntöön
yhteistyö työelämän kanssa, harjoittelujaksot
aikaisempi työkokemus ja koulutus
lastensuojelusta ja päihdeongelmaisista työkokemusta
työharjoitteluissa oppiminen

Menetelmät

ei tiettyä menetelmää työssä
menetelmien soveltaminen

Persoonallisuus

omakohtaiset kokemukset
vaatii aikaa löytää itselleen oikean tavan toimia
koulutuksesta valitaan osia mitä käytetään
ammattillisuutta mennä tilanteen mukaan